

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Географічний факультет
Кафедра географія України

На правах рукопису

УДК 338.48:332.1(477.83)

**РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЯК
ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

Освітня програма: Економічна географія

Спеціалізація: Географія рекреацій та туризму

Кваліфікаційна робота бакалавра
студентки ІV курсу
ОР Бакалавра
ШУВАЛОВОЇ Адріани

Науковий керівник:
доцент кафедри географії України,
кандидат географічних наук
Арїон Оксана Василівна

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ	7
1.1 Концептуальні засади розвитку туристично-рекреаційного комплекс.....	7
1.2 Теоретичні моделі державного регулювання розвитку туризму	12
1.3 Вплив туризму на регіональну конкурентоспроможність	16
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	23
2.1 Загальна характеристика Рівненської області	23
2.2 Сучасний стан туристично-рекреаційного комплексу Рівненщини.....	28
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	41
3.1. Аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз (SWOT-аналіз)	41
3.2. Планування розвитку туризму, рекомендації та шляхи вдосконалення	46
Висновки до розділу 3.....	50
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	54

ВСТУП

Актуальність дослідження теми розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області є важливим чинником, що може суттєво вплинути на економічний та соціальний розвиток регіону. Туризм, як галузь, має потенціал для створення нових робочих місць, збільшення доходів місцевих бюджетів та залучення інвестицій, що в свою чергу сприяє підвищенню рівня життя населення. Особливо актуальним є питання розвитку туризму в контексті постпандемічного відновлення економіки, коли багато регіонів шукають нові джерела зростання та розвитку. Рівненська область має значні природні та культурно-історичні ресурси, які можуть стати основою для розвитку різних видів туризму, таких як екологічний, культурно-історичний, оздоровчий та активний туризм. Проте, незважаючи на цей потенціал, існує низка проблем, що перешкоджають повноцінному розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону. Серед них – недостатня інфраструктура, обмежене фінансування, низький рівень маркетингу та реклами, а також дефіцит кваліфікованих кадрів.

Важливість туризму як складової частини стратегії сталого розвитку регіону обумовлює необхідність комплексного підходу до його розвитку, що включає екологічні, економічні та соціальні аспекти. Окремо варто зазначити, що поточна ситуація, пов'язана з війною в Україні, додає ще більшої актуальності даному дослідженню. Війна вплинула на багато аспектів життя країни, включаючи туристичну галузь. Незважаючи на труднощі, регіони, які

Метою дослідження є визначення теоретичних та практичних засад розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області як чинника підвищення її конкурентоспроможності, що передбачає аналіз існуючого стану галузі, виявлення проблем та потенційних можливостей, а також розробку рекомендацій щодо вдосконалення інфраструктури, маркетингових стратегій та залучення інвестицій для забезпечення сталого економічного зростання регіону.

Об'єктом дослідження є туристично-рекреаційний комплекс Рівненської області, який включає природні, культурні, історичні та інфраструктурні компоненти, що формують туристичний потенціал регіону.

Предметом дослідження є процеси та інструменти розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області, що сприяють підвищенню її конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях.

Завдання дослідження включають:

- Визначити концептуальні засади розвитку туристично-рекреаційного комплексу, включаючи теоретичні підходи та моделі розвитку туризму.
- Проаналізувати теоретичні моделі державного регулювання розвитку туризму та визначити їхню застосовність до умов Рівненської області.
- Оцінити вплив туризму на регіональну конкурентоспроможність, зокрема на економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку
- Провести аналіз туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області, включаючи огляд туристичних об'єктів, інфраструктури та послуг.
- Здійснити SWOT-аналіз туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області для визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз.
- Розробити стратегічні рекомендації та планування розвитку туризму в області та визначити шляхи вдосконалення туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області на основі отриманих результатів дослідження та запропонувати конкретні заходи для їх реалізації.

Для досягнення мети дослідження та вирішення поставлених завдань використано комплекс наукових методів, які забезпечують всебічний аналіз розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області як фактора підвищення її конкурентоспроможності. Зокрема, застосовано методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, порівняння, статистичні методи, моделювання, описовий метод, метод SWOT – аналізу та метод узагальнення. Метод аналізу дозволило визначити основні фактори, що впливають на розвиток туристично-рекреаційного комплексу, виявити проблеми та потенційні можливості.

Метод синтезу дозволило сформувати комплексне уявлення про досліджуваний об'єкт та розробити рекомендації щодо його розвитку. Метод індукції дозволив сформулювати загальні тенденції та закономірності розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області. Метод порівняння дозволив виявити спільні та відмінні риси, визначити кращі практики та методи, які можуть бути застосовані для покращення ситуації в Рівненській області. Статистичні методи використовувалися для збору, обробки та аналізу кількісних даних, що стосуються розвитку туристично-рекреаційного комплексу. Описовий метод використовувався для детального опису поточного стану туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області, включаючи його природні, культурні та інфраструктурні компоненти. Це дозволило сформувати повне уявлення про досліджуваний об'єкт та виявити основні проблеми та перспективи його розвитку. Метод узагальнення використовувався для підведення підсумків дослідження та формулювання загальних висновків та рекомендацій. Це включало систематизацію та інтеграцію отриманих результатів, що дозволило сформулювати комплексні пропозиції щодо розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області. Використання комплексу методів, таких як аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, статистичні методи, описовий метод та метод узагальнення, дозволило забезпечити всебічне дослідження розвитку туристично-рекреаційного комплексу області. Це сприяло отриманню висновків та рекомендацій, які можуть використовуватися для підвищення конкурентоспроможності регіону та забезпечення економічного зростання.

Наукова робота базується на вивченні літературних та джерельних матеріалів, які відображають різні аспекти дослідження розвитку туристично-рекреаційних комплексів із особливим фокусом на Рівненську область. Широкий спектр використаних джерел включає статті з наукових журналів, монографії, дисертації, нормативно-правові акти, а також веб-ресурси, що висвітлюють як теоретичні так і практичні питання управління та розвитку туризму. Джерела, такі як роботи Karpenko A., Gurbyk Y. та Leonenko N. A., досліджують сучасні моделі державного регулювання туризму, підкреслюючи важливість

регіональних особливостей у формуванні туристичних політик. В той час як Osipenko K. та інші звертають увагу на зарубіжний досвід та його можливе застосування для покращення конкурентоспроможності регіонів. Важливий аспект дослідження охоплює аналіз статистичних даних про стан і потенціал туризму в Рівненській області, як це видно з робіт Petruk V. A., Petruk I. R.

Теоретичне значення нашого дослідження полягає у систематизації наявних наукових підходів та концепцій, які стосуються розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області. Наша робота сприяє поглибленню знань про концептуальні засади та теоретичні моделі у цій сфері, аналізуючи як механізми державного регулювання та підтримки сприяють регіональній конкурентоспроможності та економічному зростанню. Особливу увагу в роботі приділено аналізу основних тенденцій та закономірностей розвитку галузі в контексті глобальних та національних економічних змін.

Практичне значення нашого дослідження полягає у розробці конкретних рекомендацій та стратегій для ефективного розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області. Ми провели аналіз сучасного стану комплексу, визначили ключові проблеми та перспективи його розвитку. Застосування SWOT-аналізу дозволило оцінити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для галузі. Розроблені нами стратегічні рекомендації щодо покращення інфраструктури, якості послуг, застосування активного маркетингу та залучення інвестицій відкривають шляхи для підвищення конкурентоспроможності регіону, збільшення туристичних потоків та доходів від туризму, створення нових робочих місць та покращення якості життя місцевого населення.

Структура роботи складається із вступу, трьох розділів та підрозділів, списку використаних джерел та літератури, було введено 37 позицій літератури та джерел, робота має об'єм у 58 сторінок, з них основного тексту – 51.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

1.1 Концептуальні засади розвитку туристично-рекреаційного комплексу

В умовах поглиблення глобалізаційних процесів, формування нової структури світогосподарських зв'язків, необхідності підвищення конкурентоспроможності національних економік виникає потреба в поглибленні спеціалізації регіонального економічного розвитку. Територіальне розташування, наявні природні, людські та інфраструктурні ресурси, а також історико-культурний та рекреаційний потенціал зумовлюють формування в Україні сучасного туристично-рекреаційного комплексу. Відзначимо, що туристично-рекреаційний комплекс стає одним з найпривабливіших видів економічної діяльності. Підприємницька діяльність у цій сфері робить значний внесок у стабільне та динамічне зростання економіки, оскільки значна частина доходів від цієї діяльності надходить до державного бюджету. Окрім того, комплекс також відіграє важливу роль у стимулюванні розвитку інших секторів економіки. Створюючи нові робочі місця, він підвищує загальний рівень зайнятості, збільшує трудову активність та покращує добробут суспільства.

Туристична індустрія робить значний внесок у соціально-економічний розвиток різних регіонів і країн. У багатьох країнах внесок туризму у ВВП є значним, що позитивно впливає на економіку в цілому. Туристичний сектор також відіграє ключову роль в економічному розвитку України. Дослідники стверджують, що Європейський Союз є життєво важливим партнером для України в багатьох секторах, включаючи туризм, оскільки численні туристи з ЄС та інших країн відвідують Україну, щоб ознайомитися з її визначними пам'ятками та історичними місцями. Найбільш перспективними напрямками туристично-рекреаційного комплексу в Україні на даний момент є рекреаційний, медичний, екотуризм та діловий туризм. Згідно з дослідженнями, Україна є особливо привабливою для медичного туризму завдяки низьким цінам, якісним лікам, доступному медичному обслуговуванню та професіоналізму медичного

персоналу. Україна стрімко розвиває діловий туризм, що призводить до значного зростання доходів від туризму та збільшення внеску сектору у ВВП. [24]

Зважаючи на перспективність і затребуваність як регіональної так і національної економік України у розвитку дієвого туристично-рекреаційного комплексу доцільним є і здійснення нових наукових досліджень у цій царині, що, безумовно, обґрунтовує актуальність. З метою окреслити теоретичні рамки дослідження звернемося до аналізу наукових підходів до вивчення туристично-рекреаційного комплексу. Зокрема, на думку вітчизняної науковиці, А. Ю. Алієвої, туристично-рекреаційний комплекс є важливою складовою національної економіки, яка відіграє вирішальну роль у виробництві та наданні суспільно цінних продуктів, зокрема туристичних та рекреаційних послуг. Науковиця зазначає, що ключовими гравцями туристично-рекреаційного комплексу є постачальники послуг, населення та громади, органи державної влади, органи місцевого самоврядування та міжнародні організації. При цьому доцільним є використання кластерних моделей для покращення організації та підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційних послуг на міжнародному ринку. [22] Подібну точку зору можемо знайти і у О. Топчієва, який розглядає рекреаційно-туристичний комплекс як сукупність галузей та видів економічної діяльності, які пропонують туристичні та рекреаційні послуги населенню певної території, створюючи необхідні умови для ефективного функціонування рекреаційно-туристичної економіки. [32]

О. Г. Підвальна у власному дослідженні зазначає, що рекреаційно-туристичний комплекс – це сукупність підприємств та організацій, які безпосередньо надають пов'язані з туризмом товари та послуги. Цей комплекс охоплює готелі та інші засоби розміщення, транспортні засоби, заклади харчування, розважальні заклади, освітні та бізнес-центри, рекреаційні та спортивні об'єкти, а також організації, що здійснюють туроператорську та турагентську діяльність, у тому числі ті, що пропонують екскурсійні послуги та послуги гідів-перекладачів. [7] Представник одеської наукової спільноти С. Г. Ніздоймінов описує туристично-рекреаційний комплекс як спеціалізоване

поєднання підприємств (як туристично-орієнтованих, так і постачальників товарів і послуг), що функціонують з метою задоволення потреб туристів. Ці підприємства зосереджені на певних територіях і використовують спеціалізовані туристичні та рекреаційні ресурси, забезпечуючи тим самим необхідну туристичну інфраструктуру.

Львівські науковиці О. Роїк та М. Копичинська розглядають туристично-рекреаційний комплекс як мережу пов'язаних з туризмом і супутніх підприємств (виробників і постачальників товарів і послуг), які задовольняють потреби туристів. Розташована в межах певного регіону, ця мережа використовує спеціалізовані туристичні ресурси та інфраструктуру. Далі вони описують туристично-рекреаційний комплекс як систему, що характеризується внутрішньою структурою, численними взаємопов'язаними компонентами, невизначеністю, ризиками та непередбачуваністю результатів управлінських рішень. [10] На нашу думку, аналіз наукових праць вітчизняних науковців свідчить про певний консенсус у науковій спільноті, оскільки підходи до дефініції є доволі подібними, хоча й відрізняються у певних деталях. Вважаємо за доречне запропонувати власне визначення, згідно з яким туристично-рекреаційний комплекс – це інтегрована система галузей і підприємств, що включає в себе засоби розміщення, транспорт, харчування, розваги та постачальників послуг, які спільно функціонують з метою надання та покращення туристичних та рекреаційних послуг, використовуючи спеціалізовані ресурси та інфраструктуру, тим самим сприяючи соціально-економічному розвитку певного регіону, сприяючи сталому економічному зростанню та задоволенню потреб туристів, місцевих громад та зацікавлених сторін. Звертаємо увагу, що у межах цього дослідження туристично-рекреаційний комплекс розглядатиметься саме в такому розумінні автора. Слід зазначити, що функціонування туристично-рекреаційного комплексу нерозривно залежить від його рекреаційного потенціалу. Як зазначають А. Огієнко та М. Огієнко, рекреаційний потенціал слід розглядати як сукупність рекреаційних ресурсів, наявних у межах певної території, що використовуються

переважно для проведення дозвілля. У свою чергу, туристичний потенціал безпосередньо пов'язаний з туристичним сектором. Науковці підкреслюють, що рекреаційний потенціал відіграє вирішальну роль у відновленні людських ресурсів через дозвілля. [3]

Важливим викликом для розвитку є застарілий стан багатьох туристичних комплексів, побудованих за радянських часів. Однак багато з цих об'єктів характеризуються низьким рівнем комфорту та не відповідають сучасним стандартам якості. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, включаючи залучення інвестицій та забезпечення державної підтримки для реконструкції та модернізації цих туристичних об'єктів. Це вкрай важливо, оскільки надходження від туристичного сектору можуть суттєво поповнити державний бюджет, а експлуатація цих оновлених комплексів створить нові робочі місця. Іншою проблемою є відносно низька якість туристичних послуг, частково через те, що навчальні заклади туристичного сектору не в змозі надати майбутнім фахівцям практичний досвід і знання, які відповідають міжнародним стандартам. Крім того, значною проблемою є незадовільний стан транспортної інфраструктури.

Безперечно, ще однією актуальною проблемою є війна в Україні та складна політична ситуація, які негативно впливають на туристичну привабливість країни. Відчуття небезпеки для життя і здоров'я через ці конфлікти відлякує іноземних туристів від відвідування України. Слушно з цього приводу зазначає колектив авторів на чолі з Л. Прокопишин-Рашкевич, які у власному дослідженні підкреслюють, що з огляду на ці виклики, важливо вжити відповідних заходів для їх якнайшвидшого вирішення. Модернізація застарілої туристичної інфраструктури шляхом залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій може допомогти відновити різні комплекси та модернізувати об'єкти, включаючи пам'ятки архітектури [8].

Також рекомендується будувати заклади охорони здоров'я, які б відповідали європейським стандартам, що сприяло б залученню більшої кількості іноземних туристів та збільшенню надходжень до державного

бюджету. Іншою важливою проблемою є низький рівень туристичного обслуговування. Працівники туристичного сектору повинні розвивати сучасні професійні компетенції, покращувати комунікаційні навички, розуміти поведінку та мотивацію клієнтів. Залучення професіоналів з туристичної галузі до освітніх програм може допомогти розвинути ці компетенції. [8] Розвиток туристично рекреаційного комплексу характеризується створенням інноваційних туристично-рекреаційних продуктів, включаючи супутні послуги, такі як перевезення, розміщення, харчування, задоволення культурних, естетичних та духовних потреб. Це також передбачає вдосконалення технологій, що використовуються для надання цих послуг, таких як сучасні інформаційні та інші нові технології. Інновації можуть стосуватися як усієї туристично-рекреаційної послуги, так і окремих її складових. Комплекс постійно досліджує нові ринки, впроваджує передові інформаційні та телекомунікаційні технології, застосовує сучасні організаційні та управлінські практики, використовує електронну комерцію та віртуальні туристично-екскурсійні послуги. [6]

Як наслідок, розвиток туристично-рекреаційного комплексу тягне за собою незворотні, спрямовані та закономірні зміни його якісних і кількісних характеристик. У нові періоди не тільки збільшується виробництво існуючих туристично-рекреаційних продуктів, але й створюються нові інноваційні продукти. Комплекс функціонує як саморегульована система територіально об'єднаних суб'єктів господарювання, орієнтованих на виробництво високоякісного туристично-рекреаційного продукту та задоволення потреб споживачів. Розвиток являє собою перехід від однієї економічної стадії до іншої, що характеризується збільшенням виробництва як існуючих товарів і послуг, так і нових з використанням нових технологій.

Відзначимо, що основним продуктом туристично-рекреаційного комплексу є туристично-рекреаційна послуга в різних формах. Впровадження нових або значно покращених послуг і технологій може бути досягнуто шляхом застосування абсолютно нових інноваційних технологій або унікальної комбінації існуючих, а також нових практик, знань і навичок. Ці інновації

можуть поширюватися на нові види транспорту, формати розміщення та використання туристичної інфраструктури. Унікальними можуть бути не лише характеристики послуг, що надаються, але й спеціальні класифікації або навички персоналу та керівництва туристично-рекреаційних підприємств, які підвищують якість туристично-рекреаційних послуг. [20]

Підсумовуючи, зазначимо, що концептуальні засади розвитку туристично-рекреаційного комплексу зумовлені необхідністю поглиблення спеціалізації економіки регіонів в умовах глобалізаційних процесів та еволюції економічних відносин. Географічне розташування, природні та людські ресурси, а також історико-культурний потенціал є ключовими детермінантами формування сучасного туристично-рекреаційного комплексу в Україні. Сектор стає все більш важливим для економічного зростання, роблячи значний внесок до державного бюджету та стимулюючи інші види економічної діяльності через створення робочих місць та підвищення рівня зайнятості. Незважаючи на такі виклики, як застаріла інфраструктура та недостатня якість послуг, вирішення цих питань шляхом інвестицій та модернізації має вирішальне значення для реалізації туристичного потенціалу України, особливо в таких перспективних сферах, як медичний та діловий туризм. Траєкторія розвитку туристично-рекреаційного комплексу передбачає постійні інновації та адаптацію, використання передових технологій та нових бізнес-моделей для задоволення зростаючих потреб туристів та забезпечення сталого економічного зростання.

1.2 Теоретичні моделі державного регулювання розвитку туризму

Як уже зазначалось, туризм є критично важливим сектором світової економіки, і багато країн віддають йому пріоритет для розвитку своєї національної економіки та культури. Індустрія туризму робить значний внесок у ВВП, валютні надходження, розвиток торгівлі та промисловості, інвестиції, розвиток інфраструктури, створення нових галузей промисловості та платіжний баланс. Роль держави у розвитку туристичного ринку є особливо важливою. Проте такі проблеми, як невідповідність ціни та якості туристичних послуг,

зношеність туристичної інфраструктури, домінування виїзного туризму над в'їзним, потребують державного втручання. Цього можна досягти за допомогою набору інструментів, заснованих на найкращих світових практиках. Соціально-економічні та політичні умови країн формують різні підходи до державного регулювання розвитку туризму. На ці підходи впливають такі чинники, як політична та економічна стабільність, роль туризму в національному бюджеті, туристична привабливість (включаючи історико-культурні об'єкти, водойми та унікальні природні ресурси). Виходячи з цих різноманітних умов, дослідники виділяють чотири моделі державного регулювання розвитку туризму: децентралізоване регулювання (перша модель), централізоване регулювання (друга модель), розгалужене регулювання (третья модель) і змішане регулювання (четверта модель). [16] Перша модель характеризується відсутністю центральної державної установи, відповідальної за розвиток туризму. Натомість розвитком туризму керують на місцях, дотримуючись принципу «саморегулювання» ринкової економіки. Прикладом цієї американської моделі є США, де Управління подорожей і туризму США (USTTA) було ліквідовано в 1997 році. Рішення було зумовлене декількома факторами: необхідністю скоротити витрати федерального бюджету, сильною позицією США на ринку міжнародного туризму, привабливістю країни для іноземних туристів і наявністю потужних приватних компаній у туристичній індустрії, здатних проводити ефективні незалежні рекламні кампанії на користь усього національному туристичному ринку. Така державна політика щодо розвитку туризму характерна для країн із розвиненою ринковою економікою, де домінує приватне підприємництво, існує розгалужена туристична інфраструктура, якісна система безпеки туристів, високі стандарти фінансового забезпечення, культурне та соціальне обслуговування. [2]

Друга модель передбачає жорстке, авторитетне державне регулювання туризму через спеціалізований центральний орган виконавчої влади, наприклад міністерство, управління чи управління. Реалізація цієї моделі потребує значних державних фінансових інвестицій у туристичну галузь, широких рекламних і маркетингових зусиль, значних державних інвестицій в інфраструктуру. Ця

модель характерна для трьох типів економіки: країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою, де туризм є найважливішим джерелом надходжень до національного бюджету, і країни з розвинутою економікою, де туризм відображає історичну та культурну спадщину народу та є ключовим елементом іміджу країни. Такі країни, як Мексика, Єгипет, Ізраїль, Болгарія та Греція, прийняли цю централізовану модель державного регулювання для своїх індустрій туризму. [14] Третя модель державного регулювання туризму передбачає нагляд на рівні багатогалузевого міністерства, де спеціалізований структурний департамент займається регулюванням туризму. Цей департамент, наприклад департамент, служба чи агентство, виконує дві основні функції: вирішення основних питань державного регулювання туризму (включаючи розробку законодавчої бази, координацію регіональної діяльності, міжнародне співробітництво та обробку статистичної інформації) та управління маркетинговою діяльністю. (включаючи діяльність туристичних агентств за кордоном). Ця модель, яку часто називають європейською, поширена в розвинутих європейських країнах, таких як Франція, Німеччина, Великобританія, Італія, Бельгія, Австрія та Португалія. Україна також дотримується основних принципів і механізмів цієї третьої моделі. Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП) спрямовує та координує діяльність Державного агентства розвитку туризму України (ДАРТ), яке відповідає за реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів, здійснює державний нагляд (контроль), подає пропозиції щодо формування державної політики у сфері туризму. [1]

Четверта модель державного регулювання туризму передбачає створення об'єднаного міністерства, яке курує туризм разом із суміжними економічними та соціальними галузями, такими як культура та спорт. Основні характеристики цієї змішаної моделі регулювання включають визначення туризму як пріоритетної галузі для країни та чіткий розподіл обов'язків між центральними та регіональними туристичними адміністраціями. Ця модель використовується в таких країнах, як Туреччина, Малайзія, Індія та Таїланд. [16] В Україні державне

регулювання здійснюється за ознаками третьої моделі. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про туризм». Відповідно до положень вищезазначеного закону, туризм розглядається як тимчасове переселення фізичної особи з постійного місця проживання з різною метою, зокрема для оздоровлення, навчання, професійної діяльності, підприємницької діяльності чи з інших причин. , без залучення до оплачуваної роботи за місцем проживання. Крім того, той самий закон підкреслює, що держава визначає туризм як ключову сферу економічного та культурного розвитку та намагається сприяти сприятливим умовам для туристичної діяльності. [27]

Реалізація державної туристичної політики в Україні передбачає використання механізмів державного управління, які становлять комплексну систему, спрямовану на сприяння процесам розвитку туристичної галузі. Враховуючи особливості туристичного сектору, важливо окреслити специфіку використання цих механізмів управління для забезпечення стратегічного просування в туризмі. Слід зазначити, що туризм функціонує як багатогранний сектор, який служить цілям соціально-економічного розвитку, діючи як інвестиційний каталізатор для суміжних економічних секторів і пом'якшуючи рівень безробіття. Таким чином, державне управління в туризмі потребує системного підходу, враховуючи його взаємозв'язок з іншими секторами та його значні соціальні наслідки.

Як слушно зазначає колектив вітчизняних науковців на чолі з О. Угодніковою, заслуговує на увагу подвійний характер впливу туризму на соціальний розвиток, оскільки він одночасно створює можливості для працевлаштування та покращує соціальний добробут, водночас впливаючи на моделі міграції та ускладнюючи доступність соціальних послуг у пік туристичних сезонів. Ще одним аспектом, який заслуговує на увагу, є широкі міжгалузеві зв'язки в туристичній індустрії, які підкреслюють важливість створення надійної системи державного управління, яка віддає перевагу розвитку туризму як стратегічної галузі економіки, здатної сприяти національному економічному зростанню через відповідну інфраструктуру. [9]

На думку автора, аналіз дає підстави стверджувати про ключову роль туризму в глобальній економіці та культурі, що вимагає державного втручання для його розвитку. Різноманітні моделі державного регулювання виникають на основі таких факторів, як політична стабільність та економічне значення туризму. Україна приймає європейську модель, у якій її Міністерство культури курує туризм. Зважаючи на комплексний вплив туризму на суспільство та наголошується існує необхідність ефективного стратегічного державного управління для забезпечення його сталого зростання та соціально-економічних переваг як у межах окремих регіонів, так і в контексті держави.

1.3 Вплив туризму на регіональну конкурентоспроможність

Конкурентоспроможність у туризмі є ключовим показником для вимірювання ефективності регіонального менеджменту в ринковому середовищі. Він охоплює різні рівні оцінки, починаючи від загальнодержавної та регіональної компетенції до окремих підприємств і конкретних туристичних продуктів. На державному рівні конкурентоспроможність тісно пов'язана зі здатністю залучати туристів і підтримувати свою привабливість як головного місця призначення протягом тривалого періоду, охоплюючи численні туристичні візити. Методологічне значення мають оцінки конкурентоспроможності на державному рівні. Примітно, що щорічний Індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму (ТТСІ) виділяється як комплексний показник, який спільно розробляють експерти з таких престижних організацій, як Всесвітній економічний форум у Давосі, Міжнародна асоціація повітряного транспорту (ІАТА), Всесвітня рада подорожей і туризму. (WTTC) і Всесвітня туристична організація ООН (UNWTO). Цей індекс пропонує тонку оцінку туристичної конкурентоспроможності різних країн на основі низки факторів [11].

В останній версії ТТСІ, опублікованій у 2024 році, такі країни, як Сполучені Штати, Іспанія та Японія, стали головними претендентами, визнаними за їх надійні туристичні пропозиції та конкурентоспроможність на світовому ринку. Однак у цьому рейтингу помітно відсутня Україна, внаслідок

глибокого впливу війни, що триває в нашій країні, на її туристичний сектор. Це виключення відображає виклики, з якими стикаються країни, що борються з соціально-політичними потрясіннями, які значно перешкоджають їхній здатності ефективно конкурувати на світовій туристичній арені. [11] Наступним рівнем оцінки конкурентноспроможності туризму є регіональний, який по суті визначає здатність регіону використовувати власні конкурентні переваги, стратегічно розподіляти ресурси та створювати сприятливе середовище для економічної стабільності та зростання. Це передбачає отримання максимальної вигоди та задоволення як об'єктивних, так і суб'єктивних потреб автономно та в рамках існуючих законів. Якщо розглядати через призму туристичної привабливості, то конкурентноспроможність регіону залежить від його здатності затьмарювати інші регіони всередині країни чи за кордоном у привабленні туристів на тривале перебування, що виходить за межі однієї поїздки. [13]

На думку автора, ключовим у визначенні конкурентноспроможності регіону є розуміння туристичного продукту, який пропонує та, чи інша область. У цьому контексті доречним видається підхід українських дослідників О. С. Гринкевич та М. М. Біль [15], які визначають туристичний продукт регіону як охоплення всіх товарів і послуг, доступних у регіоні, адаптованих до різних категорій споживачів і розроблених з використанням історичних, культурних, природних та інших туристичних ресурсів регіону. Виробниками такого туристичного продукту є органи місцевого самоврядування, суб'єкти туристичної діяльності відповідно до законодавства України та громадські організації, як спеціалізовані, так і ті, що працюють у галузях, пов'язаних з туризмом. Типи туристичних продуктів у регіоні можуть відрізнятися від визначених туристичних маршрутів та окремих об'єктів інфраструктури до індивідуальних пропозицій туроператорів, щорічних регіональних фестивалів та різноманітних культурно-розважальних заходів, у тому числі постійних експозицій у регіональних музеях. [15]

Відзначимо, що основною метою державної політики регіонального розвитку є підвищення якості життя та добробуту населення різних територій, а

також мінімізація диспропорцій у регіональному розвитку. Це підкреслює важливість використання унікальних конкурентних переваг, притаманних кожному регіону, оскільки їх ефективне використання може сприяти пріоритетному розвитку в умовах конкуренції. Таким чином, важливою стає систематизація та аналіз іноземних практик, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів, особливо шляхом підтримки галузей у невиробничому секторі, таких як туризм і гостинність. Вивчення та потенційна реалізація таких стратегій в Україні може сприяти її соціально-економічному прогресу. Особливо важливим є вирішення проблеми конкурентоспроможності регіонів, які стикаються з проблемами самостійного вирішення своїх соціально-економічних проблем або повного використання свого потенціалу, що потребує активної державної підтримки, а саме – проблемних регіонів. На думку колективу харківських науковців, існують різні типи проблемних регіонів, у тому числі слаборозвинені, депресивні, критичні, старомодні та прикордонні регіони. Економічні проблеми, з якими стикаються регіони, пояснюються специфічними територіальними характеристиками, які охоплюють кілька ключових аспектів [34]:

- Майже повна опора на господарський обіг природних ресурсів.
- Висока щільність населення та переважання промислових секторів, які починаються з часів промислової революції.
- Надмірна концентрація виробничої діяльності.
- Зношеність як фізичної, так і соціальної інфраструктури, часто застарілої.
- Наявність застарілих промислових потужностей з екологічним впливом.
- Наявність криз в економічній, політичній та екологічній сферах.

Відродження конкурентоспроможності в регіонах України залежить від економічної реструктуризації, сприяючи як традиційним галузям промисловості, так і новим секторам економіки. Диверсифікація, спрямована на стимулювання альтернативних економічних секторів, є ключовою стратегією для забезпечення сталого соціально-економічного прогресу в цих регіонах. Враховуючи

необхідність диверсифікації, індустрія туризму постає багатообіцяючим шляхом, черпаючи знання з іноземних моделей для поживлення та використання потенціалу туризму для вирішення регіональних проблем. Спираючись на глобальний досвід, коли туризм став ініціатором економічного відродження та підвищення соціально-економічних стандартів, у цих трансформаційних проектах впливає кілька спільних рис [12]:

- Акцент на розвиток інфраструктури.
- Комплексне інвестиційне планування.
- Співпраця між державними, приватними та державними органами через спеціалізовані установи, такі як корпорації територіального розвитку.

Таким чином, для проблемних регіонів України розвиток туризму постає як стратегічний імператив. Туризм, який займає центральну роль в економічному середовищі, значно підвищує регіональну конкурентоспроможність. Однак для розкриття потенціалу туризму потрібно більше, ніж природні та культурні визначні пам'ятки; Надійна соціально-економічна інфраструктура, що включає транспорт, розміщення та інформаційні послуги, однаково необхідна. Занепокоєння щодо нерозвиненості туристичної інфраструктури в старопромислових регіонах України підтверджується офіційною статистикою та результатами наукових досліджень. Щоб усунути цю прогалину, необхідні спільні зусилля для розвитку туризму. Індустрія туризму представляє привабливу інвестиційну можливість, яка може похвалитися швидкою економічною віддачею та низькими витратами на встановлення порівняно з традиційними секторами. [29]

Враховуючи цю динаміку, кластерна система постає доречним підходом. Туристичні кластери, що складаються з взаємопов'язаних підприємств та організацій, пропонують основу для сприяння розвитку індустрії туризму в регіональних економіках. Ці кластери, що об'єднують туристичні агентства, заклади гостинності, освітні заклади та допоміжні служби, спрямовані на

підвищення конкурентоспроможності регіону за допомогою різноманітних стратегічних ініціатив. Відзначимо основні завдання туристичних кластерів:

- Створення інвентаризації інфраструктури.
- Маркетинг напрямків.
- Поширення інформації.
- Розвиток потенціалу робочої сили.
- Зусилля щодо збереження культури.
- Залучення ресурсів з місцевого та державного бюджетів.

Різнманітні кластерні моделі, включно з ініційованими приватними організаціями, незалежними організаціями або державними органами, пропонують різноманітні рамки для співпраці та спільного використання ресурсів. Кожна модель представляє унікальні переваги та виклики, підкреслюючи важливість адаптації стратегій до регіональних умов. У сучасній Україні державні кластерні ініціативи постають як прагматичний підхід. Втручання держави має важливе значення для активізації колективних дій серед учасників туристичної галузі, забезпечення ефективного виконання завдань і мобілізації ресурсів. [4] Підсумовуючи, зазначимо, що розвиток туризму, поряд із індустрією гостинності, є ключовими у відродженні економіки та підвищення конкурентоспроможності регіонів України, що переживають труднощі. Створюючи можливості для працевлаштування, розширюючи сектори послуг і зміцнюючи інфраструктуру, туристичні ініціативи обіцяють підвищити добробут регіону та досягти головних цілей національної регіональної політики.

Конкурентоспроможність у туризмі є ключовим показником ефективності регіонального менеджменту. Вона охоплює різні рівні – від державного до регіонального. На державному рівні конкурентоспроможність пов'язана зі здатністю залучати туристів і підтримувати привабливість протягом тривалого часу. На регіональному рівні конкурентоспроможність туризму визначається здатністю регіону використовувати власні переваги, стратегічно розподіляти ресурси та створювати сприятливе економічне середовище. Туристичний

продукт регіону включає всі товари та послуги, адаптовані до різних категорій споживачів, з використанням історичних, культурних, природних та інших ресурсів. Основною метою державної політики регіонального розвитку є підвищення якості життя населення та мінімізація диспропорцій у розвитку регіонів. Проблемні регіони, такі як слаборозвинені, депресивні, критичні та старопромислові, потребують активної державної підтримки для підвищення своєї конкурентоспроможності. Відродження економіки цих регіонів залежить від диверсифікації економіки та розвитку туризму. Туристичні кластери, що об'єднують взаємопов'язані підприємства та організації, можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності регіонів. Це включає розвиток інфраструктури, маркетинг, інформаційне забезпечення, розвиток робочої сили, збереження культури та залучення ресурсів з місцевого та державного бюджетів. Розвиток туризму є ключовим фактором у відродженні економіки та підвищенні конкурентоспроможності регіонів України.

Висновки до розділу 1

Отже, розвиток туристично-рекреаційного комплексу в Україні зумовлений необхідністю регіональної економічної спеціалізації в умовах глобалізації та розвитку економічних відносин. Унікальне географічне розташування, багаті природні та людські ресурси, а також історична та культурна спадщина є ключовими у формуванні сучасного туристичного сектора. Індустрія туризму значною мірою сприяє економічному зростанню, створюючи значні надходження до національного бюджету та створюючи можливості для працевлаштування. Зважаючи на це, важливими є вирішення проблем застарілої інфраструктури та недостатньої якості послуг шляхом стратегічних інвестицій та модернізації. Підвищення конкурентоспроможності туристичного сектору, особливо в медичному та діловому туризмі, вимагає інноваційних підходів і впровадження передових технологій і нових бізнес-моделей. Окрім того, вирішальне значення для створення сприятливого середовища для розвитку туризму має ефективне державне регулювання за

європейською моделлю. Це передбачає комплексну державну політику, яка надає пріоритет туризму як ключовому економічному та культурному сектору, сприяючи стратегічному управлінню та сталому зростанню.

Обов'язковим вбачаємо використання потенціалу туризму як каталізатора економічного відродження проблемних регіонів, що включає впровадження кластерних моделей, які об'єднують взаємопов'язані підприємства для підвищення регіональної конкурентоспроможності шляхом розвитку інфраструктури, маркетингу та підвищення кваліфікації робочої сили. Підсумовуючи зазначимо, що постійні інновації та адаптація в туристичному секторі є життєво важливими для задоволення зростаючих потреб туристів і сприяють сталому економічному зростанню. Впроваджуючи передові інформаційні технології та створюючи нові, якісні туристичні продукти, туристично-рекреаційний комплекс може значно підвищити свою роль у соціально-економічному розвитку України.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Загальна характеристика Рівненської області

Успішний розвиток туризму залежить від безлічі факторів, які сприяють покращенню загального туристичного досвіду. Враховуючи багатогранний характер туризму, який охоплює як рекреаційні, так і освітні аспекти, вкрай важливо, щоб туристичні напрямки мали різноманітний спектр природних елементів, які сприяють добробуту людини. Ці елементи можуть включати сприятливий клімат, різноманітний рельєф із захоплюючими краєвидами, спокійні водойми та велику кількість флори та фауни. Крім того, туристичним напрямкам вигідно мати унікальні природні пам'ятки, які виділяють їх серед інших. Відзначимо, що справді збагачуючий туристичний досвід виходить за рамки простого оцінювання природної краси місця призначення. Це також передбачає занурення в його культурну та історичну спадщину. Зважаючи на це, ідеальний туристичний напрямок має не лише демонструвати свої природні багатства, але й бути поєднаним із значною кількістю культурних та історичних пам'яток. Серед них можуть бути стародавні руїни, архітектурні дива, священні місця та традиційні села тощо.

Крім того, надзвичайно важливим є створення сприятливого середовища для туристів, які зможуть заглибитися в нюанси природи, місцевого життя, культурної спадщини та історичних пам'яток. Це передбачає створення інфраструктури та об'єктів, які сприятимуть дослідженню та відкриттю, наприклад, добре позначені пішохідні стежки, центри інтерпретації, екскурсії та інтерактивні виставки. Крім того, слід докладати зусиль для сприяння сталим туристичним практикам, які мінімізують вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище, зберігаючи при цьому природну та культурну цілісність місця призначення. По суті, успішний розвиток туризму вимагає цілісного підходу, який враховує різноманітні потреби та інтереси туристів, а також зберігає унікальну ідентичність і ресурси місця призначення. Надаючи

відвідувачам незабутні враження, які сприяють глибшій оцінці природної краси, культурної спадщини та історичного значення місця призначення, туризм може стати потужним рушієм економічного зростання, соціального розвитку та збереження навколишнього середовища. [30]

Рівненська область вирізняється надзвичайною природною красою та багатою культурною спадщиною. Маючи вражаючу лісистість у 40%, найвищу в Україні, і масштабні природоохоронні заходи, що охоплюють близько 170 тисяч гектарів (удвічі більше, ніж у середньому по країні), він може похвалитися винятковим природним ландшафтом. Серед його визначних природних багатств – відомий Рівненський природний заповідник, три регіональні ландшафтні парки, 13 заказників загальнодержавного значення, безліч заказників і пам'яток природи місцевого значення, всього 96 заповідних територій, які слугують об'єктами туризму для любителів природи [26].

Культурні ентузіасти знайдуть широкі можливості для дослідження в регіоні, з 10 музеями та 15 народними музеями, пов'язаними з навчальними закладами, які пропонують уявлення про його історію та традиції. Рівненська область також приймає понад 25 яскравих культурних заходів щорічно, надаючи жителям і гостям міста можливість залучитися до місцевого мистецтва та спадщини. Культурної привабливості регіону додає кілька визначних історико-культурних об'єктів, зокрема державні історико-культурні заповідники Дубно та Острог, а також державний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви». Зазначимо, що 13 населених пунктів Рівненської області, серед яких Рівне, Дубно, Корець, Острог та інші, визначені історичними містами України визнаними за їх архітектурним та історичним значенням [26].

Крім того, Рівненська область може похвалитися багатою археологічною спадщиною, яка нараховує понад 1088 археологічних об'єктів, а також численні пам'ятки історії, архітектури та мистецтва. Особливої уваги заслуговує унікальна замкова культура регіону, прикладом якої є такі знакові споруди, як Тараканівський форт, Дубенський замок, Острозький замок та Межиріцький

монастир-фортеця, кожна з яких є свідченням історичного минулого та оборонного значення регіону. [26]

Рівненська область з її багатою природною красою, історичними пам'ятками та культурними скарбами виділяється як унікальне місце, яке чекає на відкриття. Незважаючи на те, що регіон відносно мало досліджений з точки зору туризму, регіон має величезний потенціал для відпочинку та туризму, маючи безліч захоплюючих природних, історичних та культурних пам'яток, які ваблять як туристів, так і відпочиваючих. Серед визначних пам'яток області – Дубенський та Острозький історико-культурні заповідники, національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестейської битви», Надслучанська Швейцарія, джерело Святого Миколая, Музей бурштину, базальтові стовпи, Свята Трійця. Межиріцький чоловічий монастир, Березнівський дендрологічний парк, музей Євангелія в селі Пересопниця, Новомалинський замок, старовинний дуб-патріарх, якому понад 1300 років.

Історико-культурний заповідник Дубно містить багату історію, культуру та архітектуру, серед яких такі визначні пам'ятки, як Дубенський замок XV-XVIII ст., Луцька брама XVI ст., Синагога XVI ст., костел Спасо-Преображенської церкви XVII ст., Георгіївської церкви XVII ст. та ін. У центрі заповідника знаходиться знаменитий Дубенський замок, який є свідченням багатовікової стійкості та історичного значення. Спочатку побудований як дерев'яна фортеця в 14 столітті, а потім укріплений каменем князем Костянтином Івановичем Острозьким у 1492 році, Дубенський замок протягом своєї знаменитої історії витримав численні облоги та битви, включно з нападами кримських татар, козацьких загонів і російської армії. Він був притулком для таких видатних діячів, як гетьман Іван Мазепа, шведський король Карл XII, цар Петро I, полководці Суворов і Кутузов. Упродовж віків замок оберігав скарби та архіви князів Острозьких, зберігаючи спадщину та таємниці минулих епох. [35]

Острог, який часто називають «Волинськими Афінами», розташований приблизно за 50 кілометрів на південний схід від Рівного і займає важливе місце в історії України як колишня резиденція відомого княжого роду Острозьких у 14

столітті. Побудована династією Острозьких кам'яно-цегляна фортеця, яка стоїть і сьогодні, є чудовим свідченням багатой спадщини регіону. Примітно, що це єдиний збережений одновежовий житловий замок в Україні та Східній Європі, який служив родовою фортецею князів Острозьких серед регіону, усіяного численними іншими замками минулих століть. Середньовічні мури, прикрашені Мурованою, Круглою, Луцькою та Татарською вежами, поряд із історичною Богоявленською церквою є вічними символами історичного минулого та культурного значення Острога. Кожне архітектурне диво є свідком багатовікової історії, пропонуючи відвідувачам зазирнути в минулу епоху княжого правління та феодальної величі. [35 ; 37]

Острог мав ще одну значну відзнаку як місце Слов'яно-греко-латинської академії, проголошеної першим вищим навчальним закладом у Східній Європі. Створена в 1576 році видатним державним діячем Василем Костянтином Острозьким, ця академія представляла новаторський захід у інтелектуальному пошуку та просуванні освіти. Поряд з академією процвітало відоме видавниче підприємство, кирилична друкарня Івана Федорова, яка була вогником наукових інновацій тієї епохи. Саме в цих історичних стінах було створено основоположний греко-слов'яно-латинський «Буквар», який поклав початок українській педагогіці виданням першого українського підручника. Крім того, Острозька Біблія, монументальний здобуток у слов'янській мовній спадщині, була ретельно створена та поширена з цієї поважної друкарні. [17]

Рівненська область вирізняється багатим туристично-рекреаційним потенціалом, зокрема в етнокультурній сфері, яка охоплює етнографічні, історичні та культурні надбання. Таке поєднання ресурсів позиціонує регіон як центр розвитку культурного туризму, пропонуючи різноманітний досвід у дослідженні культури, історичному зануренні та етнографічних відкриттях. Упродовж ХХІ століття регіон неухильно зберігає унікальну етнокультурну спадщину, демонструючи елементи побутових традицій різних етнічних груп, у тому числі й корінного населення Рівненщини.

Ефективною стратегією залучення вітчизняних та іноземних туристів до української етнічної культури є організація фольклорних фестивалів та етнофестивалів. Ці яскраві події часто включають динамічні презентації, такі як традиційні польські весілля чи заручини, що забезпечує захоплюючі враження для відвідувачів. Щорічно в області проходить понад десять таких фольклорних заходів, серед яких свята «Новомалин Любава», «Впало влітку зелене Купало», «Козацький гарт», «З народної криниці», «Котиля торба», «Різдвяна зірка», «Веруна на Великдень», «Коляда», «Лірницька Покрова в Рівному», «Покровський Вітер», «Нова Радість Стала», «Курган Лея» та ін. Хоча кожен фестиваль може демонструвати свою унікальну тематику, у сукупності вони служать меті відстоювання та прославлення української культури, одночасно сприяючи розвитку подієвого туризму в регіоні. Таким чином, сприяння співпраці між діячами культури, громадськими активістами та організаторами фестивалів стає обов'язковим у створенні етнофестивалів, спрямованих на те, щоб піднести Рівненщину до лідерського туристичного напрямку. [18]

На додаток до захоплюючих історичних і культурних пам'яток, які є основою туристичної привабливості регіону, Рівненська область може похвалитись також природними та створеними людиною пам'ятками, які, якщо їх стратегічно продавати, можуть ще більше посилити привабливість регіону. Однією із таких пам'яток є відомий «Тунель кохання», що знаходиться біля села Клевань Рівненського району. Це ботанічне диво може похвалитися зеленим зеленим тунелем, створеним переплетенням дерев і листя, утворюючи мальовничий прохід, який приваблює туристів з різних куточків України. [25]

Ще однією вартою згадки особливістю регіону є Поліський трамвай, що курсує вузькоколійкою Антонівка-Зарічне, найдовшою діючою вузькоколійкою в Європі протяжністю 106 км. Поїздка залізницею дарує пасажирам можливість ознайомитись з природними краєвидами, а також доступ до відомих озер, як-от Біле, Нобель, Воронківське та Острівське. Крім того, мандрівники можуть дивуватися рідкісним інженерним досягненням дерев'яного залізничного мосту через річку Стир біля села Млинок Зарічнинського району. У Рівненській області

також розташована єдина річкова поромна переправа, що ще більше урізноманітнює привабливість регіону як еkleктичний і захоплюючий туристичний напрямок [23]

Отже, багатий на ресурси потенціал Рівненської області, який охоплює її щедри природні ландшафти, багату історичну спадщину, яскраві культурні пам'ятки та архітектурні дива, позиціонує її як особливий центр культурного туризму. Однак, незважаючи на велику кількість пам'яток, регіон залишається відносно невивченим і слабо розвиненим з точки зору туристичної інфраструктури. Незважаючи на це, з його різноманітним набором природних і культурних скарбів існує значний потенціал для розвитку рекреаційних і туристичних занять, залежно від ефективної реклами та всебічного опису цих активів для туристів і відвідувачів.

2.2 Сучасний стан туристично-рекреаційного комплексу Рівненщини

Сучасний стан туристично-рекреаційного комплексу Рівненщини можна охарактеризувати через аналіз туристичного потенціалу та інфраструктури, описаних у Стратегії розвитку туризму та рекреації в Рівненській області до 2027 року [26]. Рівненщина має значний туристичний потенціал завдяки своєму географічному розташуванню, природним ресурсам та історико-культурній спадщині. Регіон багатий на лісові масиви, річки та озера, що створює сприятливі умови для розвитку рекреаційного туризму. Історико-культурна спадщина Рівненщини включає 8 замків, 84 пам'ятки монументального мистецтва, 1761 пам'ятку історії, 1088 пам'яток археології та 388 пам'яток архітектури [26]. Це надає області великий потенціал для культурного туризму. Рівненщина також має значний урбаністичний потенціал з 13 історичними містами, що входять до списку історичних населених місць України [26]. Нематеріальна культурна спадщина регіону вирізняється унікальністю, зокрема обряд "Водіння куста" та "Бортництво", що внесені до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України [26].

Проте, сучасний стан туристичної інфраструктури Рівненщини є недостатнім для повного розкриття потенціалу регіону. В області функціонує лише 84 готелі, 30 баз відпочинку, 45 садиб сільського туризму та 7 туристичних інформаційних офісів [26]. Цей показник значно нижчий за середні по Україні та сусідніх областях, що ускладнює розміщення туристичних груп, особливо у популярних туристичних містах, таких як Дубно, Острог та Корець.

Серед унікальних об'єктів туристичної інфраструктури Рівненщини є мототрек для спідвею, Рівненський авіаційно-спортивний клуб, санаторій "Червона калина", кінно-спортивний клуб "Підкова", мисливсько-спортивний комплекс "Сокіл" та готельний комплекс "Тунель кохання". Стратегія розвитку туризму та рекреації Рівненщини до 2027 року спрямована на покращення інфраструктури, розвиток нових туристичних продуктів та залучення інвестицій. Основні завдання включають характеристику наявних туристичних об'єктів, покращення рекреаційної інфраструктури, активізацію комунікації між учасниками ринку туристичних послуг та промоцію туристичного потенціалу регіону. Таким чином, сучасний стан туристично-рекреаційного комплексу Рівненщини характеризується значним потенціалом, але потребує значних покращень в інфраструктурі та активної реалізації стратегічних ініціатив для повного розкриття цього потенціалу. [26]

Однією з основних проблем є нестабільна політична та економічна ситуація в країні, соціально-культурні виклики, пандемія COVID-19, що спричинили зниження туристичних потоків. Зокрема, карантинні обмеження призвели до зменшення кількості туристів на 75%, що негативно вплинуло на загальну економіку регіону. Туристичні потоки в Рівненській області з 2014 по 2019 рік демонструють коливання. Наприклад, у 2014 році область відвідали 8936 туристів, тоді як у 2019 році цей показник зріс до 31428 осіб. Проте кількість іноземних туристів залишалася незначною, що вказує на необхідність покращення міжнародного маркетингу та промоції регіону [26].

В області протікає 171 річка загальною довжиною 4,5 тис. км, є 150 озер загальною площею 29,5 кв. км, 12 водосховищ і 1688 ставків. Найбільші озера

включають Нобель (4,99 кв. км), Біле (4,53 кв. км), Острівське (1,12 кв. км) [26]. Рівненщина має багату історико-культурну спадщину, яка включає 3000 пам'яток історії, культури та архітектури. Важливими історичними місцями є Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви», Острозька академія, Дубенський замок, Тараканівський форт та багато інших. За 2014-2020 роки були впроваджені численні проекти для розвитку туризму, включаючи впровадження світової практики розвитку Зелених шляхів (Green Ways). Розроблена Стратегія розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018 – 2022 роки, яка включає Березнівський, Гощанський, Костопільський, Корецький та Рівненський райони [26].

Ефективність туристичних підприємств виявляється через економічні та соціальні ефекти. Економічний ефект проявляється у надходженнях до бюджетів, обсягах інвестицій, а соціальний – у покращенні добробуту населення, зниженні рівня безробіття, збереженні природних ресурсів та історико-культурної спадщини. Останніми роками були реалізовані проекти для розвитку туристичної інфраструктури, як-от реконструкція місця відпочинку «Тунель Коханья» у смт Клевань. Також створено туристичні інформаційні офіси у містах Рівне, Острог, Сарни, Корець, смт Володимирець та Дубенському районі. Рівненська область має значний потенціал для розвитку екологічного туризму, активного відпочинку у національних парках, проведення сплавів на байдарках та каное. Планується реалізувати проекти разом із сусідньою Волинською областю. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу Рівненщини вимагає комплексного підходу, зокрема покращення інфраструктури, ефективного маркетингу та активного залучення інвестицій. Подальший розвиток цієї галузі сприятиме економічному зростанню регіону, покращенню добробуту населення та збереженню унікальної природної та культурної спадщини. [5]

Аналіз туристичних потоків та зборів в області на основі проаналізованих статистичних даних (поданих в табл.2.1) дозволяє зробити кілька висновків про сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону

Таблиця 2.1. Дані про кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності Рівненської області за роки [5]

Рік	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності області – всього	Іноземні туристи	Туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон	Внутрішні туристи
2014	8936	0	7502	1434
2015	6640	1	5403	1236
2016	9022	0	7572	1450
2017	11168	0	9833	1335
2018	22027	0	20347	168
2019	31428	-	28737	2688

Почнемо з аналізу туристичних потоків. За період з 2014 по 2018 рік спостерігається тенденція до зростання загальної кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності області. У 2014 році кількість туристів становила 8936 осіб, тоді як у 2018 році цей показник досяг 22027 осіб [5]. Це свідчить про поступове збільшення інтересу до Рівненської області як туристичного напрямку. Важливо зазначити, що кількість іноземних туристів за цей період практично не змінилася і залишалася на мінімальному рівні, що вказує на значні резерви для розвитку міжнародного туризму.

Кількість внутрішніх туристів коливалася протягом аналізованого періоду. Наприклад, у 2014 році внутрішніх туристів було 1434, а у 2018 році їх кількість зросла до 1680 [5]. Це свідчить про певну стабільність внутрішнього туристичного попиту, однак потенціал для його збільшення залишається значним. Аналіз показує, що найбільшу частку туристів складають громадяни України, які виїжджають за кордон. У 2014 році їх було 7502 особи, а у 2018 році їх кількість зросла до 20347 осіб [5]. Це свідчить про високу мобільність українських туристів і про те, що вони часто обирають закордонні напрямки для відпочинку. З одного боку, це створює конкуренцію для місцевого туристичного ринку, з іншого боку, відкриває можливості для розвитку внутрішнього туризму через підвищення якості туристичних послуг та розширення їх асортименту. Щодо туристичних зборів, дані показують, що найбільшу суму збору отримало місто Рівне – 605,4 тис. грн. Це свідчить про те, що Рівне є основним центром

туристичної активності в області. Наступним за обсягом збору є Рівненський район з 223,6 тис. грн, що також вказує на його важливу роль у туристичній індустрії регіону. Сарненський район та Володимирецький район зібрали 150,1 тис. грн і 106,2 тис. грн відповідно [5]. Ці цифри показують, що вказані райони мають певний потенціал для розвитку, однак їх туристичні можливості наразі використовуються не повністю.

Таблиця 2.2. Інформація про суму туристичного збору по районах Рівненської області за 2019 рік [5].

Район	Сума збору (тис. грн)
м. Рівне	605.4
Рівненський район	223.6
Сарненський район	150.1
Володимирецький район	106.2

Загалом, аналіз даних про туристичні потоки і збори свідчить про те, що Рівненська область має значний потенціал для розвитку туристично-рекреаційного комплексу. Збільшення кількості туристів та суми туристичних зборів протягом останніх років є позитивним сигналом для регіону.

Таблиця 2.2. Динаміка сплати туристичного збору за 2014-2019 років [5]

Рік	Сума туристичного збору (тис. грн)
2014	108.1
2015	170.2
2016	266.5
2017	308.5
2018	355.7
2019	1375.0

Однак, для розвитку необхідно звернути увагу на декілька ключових аспектів. По-перше, необхідно підвищити привабливість Рівненської області для іноземних туристів через покращення маркетингу та міжнародної промоції. По-друге, слід інвестувати в розвиток туристичної інфраструктури, включаючи транспорт, готелі та розважальні об'єкти, що підвищить комфорт і зручність для туристів. По-третє, варто розширювати асортимент туристичних послуг, розробляти нові туристичні продукти, що зможуть зацікавити як внутрішніх, так

і іноземних туристів. Таким чином, розвиток туристично-рекреаційного комплексу Рівненщини вимагає комплексного підходу, що включає покращення інфраструктури, активну промоцію, залучення інвестицій та підвищення якості туристичних послуг. Це дозволить підвищити економічну і соціальну значущість туризму для регіону, сприятиме зростанню кількості туристів та суми туристичних зборів, а також підвищить рівень життя місцевого населення. [5]

Основні досягнення та поточний стан туристичної галузі можна окреслити на основі кількох ключових аспектів. У Рівненській області спостерігається поступове зростання туристичних потоків. Це підтверджується збільшенням кількості відвідувачів основних туристичних об'єктів регіону, таких як Тунель Кохання, Дубенський замок, Тараканівський форт та Національний парк "Дермансько-Острозький". У 2019 році сума туристичного збору досягла 1375 тис. грн, що значно перевищує показники попередніх років (108,1 тис. грн у 2014 році). Динаміка сплати туристичного збору свідчить про позитивні тенденції у розвитку туристичної галузі Рівненщини. Зокрема, з 2014 по 2019 роки туристичний збір збільшився з 108,1 тис. грн до 1375 тис. грн. Найбільші поповнення місцевих скарбниць отримали бюджети міста Рівне (605,4 тис. грн), Рівненського району (223,6 тис. грн), Сарненського району (150,1 тис. грн) та Володимирецького району (106,2 тис. грн) [5].

Рівненщина активно розвиває туристичну інфраструктуру. Розпочато роботу із розвитку мережі туристичних маршрутів, серед яких "Поліська січ", "Велика пригода у національному природному парку Дермансько-Острозький", "Валерина стежка", "Горинський берег" та "Велопарк Ремельський". Загальна протяжність цих маршрутів становить понад 400 км. В області функціонують 6 туристичних інформаційних офісів у містах Рівне, Острог, Сарни, Корець, смт Володимирець та Дубенському районі. Ці офіси відіграють важливу роль у наданні інформації туристам та сприяють підвищенню туристичного потоку. На території області розташовано 315 природно-заповідних об'єктів загальною площею 199,5 тис. га, що складає 9,95% від загальної площі області. До основних природно-заповідних об'єктів належать Рівненський природний заповідник, два

національні природні парки, три регіональні ландшафтні парки, а також численні заказники та пам'ятки природи загальнодержавного та місцевого значення.

Одним з важливих аспектів розвитку туристичної галузі є впровадження інновацій та ефективної маркетингової стратегії. В області проводиться активна промоція туристичних продуктів, створено бренд-бук та сайт RIVNE.TRAVEL, що сприяє популяризації регіону. Колекційна туристична гра-квест "На власні очі" стала однією з найуспішніших маркетингових кампаній, яка привернула увагу понад 8 тис. осіб. Попри позитивні тенденції, розвиток туристично-рекреаційного комплексу Рівненщини стикається з певними викликами, серед яких дефіцит коштів для активного розвитку туристичного потенціалу та недостатність бюджетного фінансування на розвиток туристичної інфраструктури. Для подолання цих викликів важливо залучати зовнішні та внутрішні інвестиції, розвивати туристичну інфраструктуру та стимулювати постійні туристичні потоки. [28]

Розвиток туризму в Рівненській області, за словами Мар'яни Олеськів, голови Державного агентства розвитку туризму України, є прогресивним, сучасним та правильним [21]. Вона відзначила цей прогрес під час своєї робочої поїздки до області в рамках кампанії з промоції внутрішнього туризму «Мандруй Україною», яка включає проєкт «Туристичні магніти». Цей проєкт спрямований на інфраструктурне удосконалення найбільш популярних туристичних локацій кожної області, що будуть фінансово підтримані на державному рівні. Мар'яна Олеськів підкреслила, що їхня мета полягає у трансформації туристичних об'єктів Рівненщини в повноцінні туристичні продукти. Потенціал Рівненщини був представлений під час Міжнародного форуму «Креативна Україна», де тодішній заступник голови Рівненської ОДА Сергій Гемберг презентував нову концепцію розвитку регіону під назвою «Рівненщина туристична» [21]. Це підтверджує важливий крок, зроблений у 2020 році, для розвитку туризму в області. Екс-олова ОДА Віталій Коваль ініціював Рік промоції культурної спадщини Рівненщини, оскільки регіон багатий на культурно-історичну спадщину. Відтак, розвиток туристичної галузі є одним із пріоритетних завдань

місцевої влади. Мар'яна Олесків наголосила на вигідному географічному положенні Рівненщини, яке робить її своєрідним хабом між Києвом та західною Україною. Це дозволить затримати туристів на декілька днів, а не лише на кількогадинні огляди. Важливим є об'єднання зусиль усіх органів влади навколо розвитку таких туристичних об'єктів. Вона особисто відвідала декілька ключових туристичних магнітів Рівненщини, таких як «Тунель кохання», Тараканівський форт та Дубенський замок, щоб оцінити їхній потенціал. Важливим кроком для розвитку туристичної галузі є також президентська програма «Велике будівництво» у сфері культури – «Велика реставрація», яка передбачає відновлення об'єктів культурної спадщини у кожній області. Ця програма забезпечує значне фінансування для реставраційних робіт, що сприятиме збереженню культурної спадщини та підвищенню туристичної привабливості регіону. Завдяки систематичним зусиллям місцевої влади та підтримці на державному рівні, розвиток туризму на Рівненщині набуває нових обертів. Важливою частиною цієї роботи є інфраструктурні вдосконалення, активна промоція регіону та створення нових туристичних продуктів. Це не лише підвищує конкурентоспроможність Рівненщини, але й сприяє економічному зростанню та культурному збагаченню регіону. [21]

Розвиток туризму під час війни в Україні є вкрай складним завданням, оскільки бойові дії та небезпека створюють значні перешкоди для вільного пересування людей та функціонування туристичної інфраструктури. Проте, навіть в умовах воєнного стану, певні регіони демонструють позитивні тенденції. Одним із таких регіонів є Рівненська область, яка, за даними Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ), посіла друге місце за динамікою податкових надходжень від туристичних об'єктів у перші три місяці 2023 року [33]. За даними ДАРТ [33], у першому кварталі 2023 року готелі, туристичні бази та кемпінги у десяти регіонах України показали зростання податкових надходжень. Рівненська область зайняла друге місце, поступившись лише Чернівецькій області, яка продемонструвала найбільший приріст – 98%. На третьому місці опинилася Львівщина. Зростання податкових надходжень від туристичних

об'єктів у Рівненській області пояснюється кількома чинниками. Зокрема, значну роль відіграють переселенці, які тимчасово проживають у готелях та інших засобах розміщення. Також варто враховувати транзитний характер області: багато готелів розташовані вздовж важливих транспортних шляхів, зокрема траси Київ—Чоп, що сприяє збільшенню кількості туристів, які зупиняються на ночівлю або для відпочинку.

Керівниця управління культури і туризму Рівненської ОДА Любов Романюк зазначає, що зростання податкових надходжень також пов'язане з релокацією підприємств, чії співробітники користуються місцевими готелями. За перші чотири місяці 2023 року туристичний збір у регіоні збільшився на 766 тисяч гривень порівняно з аналогічним періодом минулого року [33]. Рівненщина приваблює туристів своїми історико-культурними заповідниками та національними природними парками. Серед найбільш популярних туристичних об'єктів регіону – Дубенський замок, Замкова гора в Острозі, руїни Губківського замку, а також Білівське городище. Важливим кроком у розвитку туризму є створення нової карти "Рівненщина туристична", яка допоможе туристам обирати маршрути та планувати подорожі. Окрім того, сайт Rivne.travel надає можливість вибрати цікаві місця для відвідування. Попри позитивну динаміку в деяких регіонах, загалом туристична галузь в Україні зазнала значних втрат через війну. Відбулося падіння податкових надходжень у більшості регіонів, зокрема в Івано-Франківській та Тернопільській областях. Відсутність іноземних туристів також негативно впливає на розвиток галузі. Проте, певну роль у підтримці туристичного сектора відіграють волонтери, делегації військових та інші категорії, які приїжджають до України з гуманітарною місією. Зокрема, наступного місяця планується візит групи українців з Канади, які хочуть підтримати Україну та привезти гуманітарну допомогу. Розвиток туризму під час війни є складним і багатограним процесом, який потребує значних зусиль від держави, бізнесу та громадських організацій. Важливо не лише забезпечити безпеку туристів, але й створити привабливі умови для відпочинку та ознайомлення з культурною спадщиною країни. Рівненська область демонструє,

що навіть в умовах війни можливо досягти позитивних результатів, якщо застосовувати системний підхід та враховувати потреби туристів та громад. [33]

Рівненська область, відома своєю багатою історичною, культурною та природною спадщиною, отримала визнання на національному рівні завдяки включенню восьми своїх об'єктів до списку "Туристичних магнітів України". Цей список сформовано Державним агентством розвитку туризму України з метою популяризації туристичних DESTINAЦІЙ, що представляють найбільший інтерес для відвідувачів як з України, так і з-за кордону. Загалом до цього переліку увійшли 170 визначних туристичних об'єктів з усіх 25 регіонів України [31]. область представлена у цьому списку наступними об'єктами:

- Базальтові стовпи. Це унікальне природне утворення, що складається з багатогранних базальтових колон, які є геологічним феноменом і приваблюють туристів своєю незвичайною красою.
- Клевань (тунель кохання). Ця зелена арка, створена природою і руками людини, є романтичним місцем, що стало популярним серед пар і фотографів з усього світу.
- Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви». Це місце пам'яті однієї з найважливіших битв в історії України, що зберігає пам'ять про героїзм козаків.
- Тараканівський форт. Історична військова споруда, що вражає своєю архітектурою і є популярним об'єктом для екскурсій.
- Дубенський замок. Один з найстаріших замків України, який зберігся до наших днів і відкритий для відвідувачів, пропонуючи захоплюючі екскурсії.
- Рівненський обласний краєзнавчий музей. Важливий культурний осередок, що зберігає багаті колекції історичних, археологічних та етнографічних артефактів.
- Острозький замок. Відомий своїми історичними зв'язками з родом Острозьких, замок є важливим архітектурним і культурним пам'ятником.

- Нобельський національний природний парк. Природний заповідник, що охоплює унікальні екосистеми та багату флору і фауну Полісся.

Рівненщина також відзначається своєю етнографічною спадщиною. Майстри з ткацтва, лозоплетіння, різьби по дереву і народної вишивки зберегли унікальні зразки фольклору та народних звичаїв, що робить область привабливою для розвитку сільського туризму. Туристи мають можливість познайомитися з традиційними ремеслами і культурою регіону, що є вагомим частинкою національної спадщини України. У включенні об'єктів Рівненщини до списку "Туристичних магнітів України" важливим є не лише їхнє культурне і історичне значення, але й їхня здатність приваблювати туристів та сприяти розвитку регіону. Туризм є важливим економічним чинником, що може забезпечити стабільний розвиток місцевих громад навіть у складні часи. Завдяки таким ініціативам, як створення карти "туристичних магнітів", область має всі шанси стати одним з найпривабливіших напрямків України, зберігаючи і популяризуючи своє багате культурне надбання та природні багатства. [31]

Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області демонструє значний потенціал регіону для розвитку туризму, зокрема подієвого туризму, який привертає увагу як місцевих жителів, так і туристів з інших регіонів та країн. Незважаючи на існуючі проблеми, такі як недостатня інфраструктура та обмежена кількість місць для розміщення, регіон активно працює над вирішенням цих питань і пропонує різноманітні заходи для підвищення туристичної привабливості. Подієвий туризм у Рівненській області має чітко виражену сезонну структуру, з найбільшою кількістю заходів у весняно-літній період. Серед найпопулярніших заходів є фестивалі «ArtJazzCorporation», «Бурштиновий шлях» та «Музейні гостини», які збирають велику кількість відвідувачів. Наприклад, у 2016 році фестиваль «ArtJazzCorporation» відвідало 30 тисяч осіб, що свідчить про його високу популярність [19]. Інші заходи, такі як міжнародні змагання зі спідвею та матчі Ліги України з футболу, також привертають значну увагу. За результатами опитування [19], проведеного серед жителів Рівненщини, найбільше туристів

цікавить відпочинок на природі, історія регіону та участь у фестивалях. Наприклад, 46% опитаних відвідують Рівненщину 1-3 рази на рік, а 15% – щомісяця. Ці дані вказують на те, що регіон має значний внутрішній туристичний потенціал, який можна використовувати для розвитку місцевої економіки. Для покращення розвитку подієвого туризму необхідно зосередитися на кількох ключових напрямках. Перш за все, це розвиток інфраструктури, зокрема збільшення кількості місць для розміщення туристів. Наприклад, у 2017 році в Рівненській області функціонувало лише 47 готелів і 65 агросадиб, що є недостатнім для задоволення потреб зростаючого туристичного потоку. Також важливо покращити транспортну інфраструктуру та забезпечити ефективне транспортне сполучення між туристичними об'єктами. Інноваційні підходи до маркетингу та промоції туристичних продуктів можуть значно підвищити привабливість регіону. Використання сучасних технологій для просування подієвого туризму, зокрема багатомовних веб-сайтів, мобільних додатків та соціальних мереж, допоможе привернути увагу як внутрішніх, так і іноземних туристів. Організація потужної інформаційної кампанії та розробка маркетингових стратегій є важливими кроками для популяризації туристичних заходів Рівненщини. Одним із перспективних напрямків розвитку туризму є апітуризм, що базується на давніх традиціях бджільництва. Рівненщина має унікальні можливості для розвитку цього виду туризму, оскільки тут збереглися родини, які займаються бортництвом – старовинною формою бджільництва. Розвиток апітуризму може залучити значну кількість іноземних туристів, які зацікавлені у вивченні автентичних культурних традицій. Важливим аспектом є співпраця з громадськими організаціями, які активно беруть участь в організації туристичних подій. Наприклад, громадська організація «ДжЕм» організовує фестиваль «ArtJazzCorporation», а платформа «Простір» – фестиваль «Музейні гостини». Також варто зазначити діяльність велоактивістів, які розробили проект Зеленого маршруту «Медове коло», що проходить через численні населені пункти Рівненщини та сприяє розвитку велотуризму [19]. Задля підвищення ефективності використання потенціалу туристичних ресурсів необхідно

впроваджувати нові підходи до організації та промоції туристичних подій. Це включає розвиток екскурсійної діяльності з елементами інтерпретації природи та історико-культурної спадщини, розробку маркетингових стратегій та залучення інвесторів і спонсорів. Такий комплексний підхід дозволить максимально використати туристичний потенціал Рівненської області, сприяти економічному розвитку регіону та збереженню його унікальної культурної спадщини. [19]

Висновки до розділу 2

Аналіз сучасного стану туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області дозволяє зробити кілька ключових висновків, які підкреслюють як потенціал, так і виклики, що стоять перед регіоном у сфері туризму.

Перш за все, Рівненська область має значний природний, культурний та історичний потенціал, який можна використовувати для розвитку туризму. Лісистість регіону, наявність численних природоохоронних територій, таких як Рівненський природний заповідник, регіональні ландшафтні парки та заказники загальнодержавного значення, створюють сприятливі умови для розвитку екологічного та рекреаційного туризму. Культурна спадщина регіону, включаючи археологічні пам'ятки, історико-культурні заповідники та музеї, робить його привабливим для культурно-пізнавальних турів. Такі об'єкти, як Дубенський замок, Острозький замок, Тараканівський форт та інші, є важливими туристичними магнітами, які можуть привабити як внутрішніх, так і іноземних туристів. Однак, незважаючи на великий потенціал, існують значні проблеми, які перешкоджають повному розкриттю туристично-рекреаційного потенціалу області. Основними проблемами є недостатня інфраструктура, обмежена кількість готелів, баз відпочинку та туристичних інформаційних офісів, що ускладнює розміщення туристів. Наприклад, в області функціонує лише 84 готелі, що значно нижче середніх показників по Україні та сусідніх областях. Цей недолік інфраструктури впливає на загальний комфорт та зручність для туристів, що може знижувати привабливість регіону.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз (SWOT-аналіз)

Розвиток туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області є важливим напрямком, що сприяє економічному зростанню, соціальному розвитку та збереженню природної і культурної спадщини регіону. Враховуючи багатий природний і культурний потенціал області, важливо розглянути сучасний стан та перспективи розвитку цього сектору.

Розвиток туристичної інфраструктури є однією з основних умов для підвищення привабливості регіону для туристів. Проаналізувавши низку джерел, вважаємо, що інфраструктура Рівненської області наразі є недостатньо розвиненою. В області функціонує лише 84 готелі, що значно нижче середніх показників по Україні та сусідніх областях. Цей недолік інфраструктури впливає на загальний комфорт та зручність для туристів, що може знижувати привабливість регіону. Одним із успішних проєктів є реконструкція місця відпочинку "Тунель Кохання" у смт Клевань. Також були створені туристичні інформаційні офіси у містах Рівне, Острог, Сарни, Корець, смт Володимирець та Дубенському районі. Незважаючи на великий потенціал, існують значні проблеми, які перешкоджають повному розкриттю туристично-рекреаційного потенціалу області. Основними проблемами є недостатня інфраструктура, обмежена кількість готелів та баз відпочинку, недостатня кількість туристичних інформаційних офісів. Також існує дефіцит коштів для активного розвитку туристичного потенціалу та недостатність бюджетного фінансування на розвиток туристичної інфраструктури. Рівненська область має великий потенціал для розвитку туристично-рекреаційного комплексу завдяки своїм природним і культурним ресурсам. Однак існує низка проблем, які перешкоджають повному розкриттю цього потенціалу та розвитку галузі на належному рівні. Нижче наведено основні проблеми, які впливають на розвиток туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області. Одна з найбільших

проблем розвитку туристично-рекреаційного комплексу в Рівненській області – це недостатня інфраструктура. Недостатня кількість місць для розміщення туристів знижує комфорт і зручність подорожей, що може негативно впливати на привабливість регіону для туристів. Також відсутність належних доріг, зручних транспортних маршрутів та недостатня кількість паркувальних місць біля туристичних об'єктів створюють додаткові труднощі для відвідувачів. Недостатнє фінансування туристичної галузі є ще однією значною проблемою. Брак коштів на розвиток інфраструктури, проведення рекламних кампаній та підтримку туристичних об'єктів обмежує можливості для покращення якості послуг та залучення нових туристів. Зокрема, недофінансування від держави призводить до незадовільного стану багатьох історичних та культурних пам'яток, які потребують реставрації та збереження.

Проблемою є також недостатній рівень маркетингу та реклами туристичних можливостей регіону. Відсутність потужних рекламних кампаній на національному та міжнародному рівнях знижує обізнаність потенційних туристів про туристичні об'єкти Рівненської області. Недостатньо розвинені туристичні портали та обмежена кількість багатомовної інформації про заходи, транспорт, розміщення та атракції також ускладнюють планування поїздок для іноземних туристів. Рівненська область відчуває дефіцит професійних кадрів у туристично-рекреаційній галузі. Недостатня кількість кваліфікованих фахівців, які можуть забезпечити високий рівень обслуговування та організацію туристичних заходів, негативно впливає на якість надання послуг. Це стосується як готельного та ресторанного бізнесу, так і організаторів подій, екскурсів та інших фахівців. Хоча Рівненська область має багато цікавих та значущих об'єктів, таких як Дубенський замок, Острозький замок, Тараканівський форт та Тунель Кохання, кількість об'єктів, які можуть залучати міжнародних туристів, є обмеженою. Відсутність масштабних і всесвітньо відомих туристичних об'єктів зменшує привабливість області для іноземних відвідувачів. Незадовільний стан транспортного сполучення, зокрема погані дороги та обмежена кількість транспортних маршрутів, значно ускладнюють доступ до

багатьох туристичних об'єктів області. Це особливо важливо для відвідувачів, які подорожують власним транспортом або громадським транспортом. Відсутність належної інфраструктури для безпечного та зручного пересування туристів знижує загальну привабливість регіону.

SWOT-аналіз (поданий в таблиці 3.1.) дозволяє детально розглянути сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози, що стосуються розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області. Такий підхід допоможе сформулювати стратегію, спрямовану на використання сильних сторін і можливостей, а також на мінімізацію впливу слабких сторін і загроз.

Сильні сторони. Однією з найбільших сильних сторін є багатий природний потенціал регіону. Висока лісистість (40%) та наявність численних природоохоронних територій, таких як Рівненський природний заповідник та регіональні ландшафтні парки, створюють сприятливі умови для розвитку екологічного туризму. Також культурна та історична спадщина області включає важливі культурно-історичні об'єкти, такі як Дубенський замок, Острозький замок, Тараканівський форт та Тунель Кохання, що приваблюють туристів своєю унікальністю та історичним значенням. Щорічно в області проводяться понад 25 яскравих культурних заходів, які сприяють залученню туристів та розвитку місцевої культури. Активна участь громадських організацій у проведенні туристичних заходів підвищує якість і різноманітність пропозицій для туристів.

Слабкі сторони. Попри значний потенціал, існують і слабкі сторони, які перешкоджають розвитку туристично-рекреаційного комплексу. Одна з найбільших проблем – недостатня інфраструктура. В області функціонує лише 84 готелі, що є значно нижчим показником порівняно з іншими регіонами України. Недостатня кількість місць для розміщення туристів знижує комфорт і зручність подорожей. Також існує проблема обмеженого фінансування. Брак коштів на розвиток інфраструктури, проведення рекламних кампаній та підтримку туристичних об'єктів обмежує можливості для покращення якості послуг та залучення нових туристів. Зокрема, недофінансування від держави призводить до незадовільного стану багатьох історичних та культурних

пам'яток, які потребують реставрації та збереження. Низький рівень маркетингу та реклами туристичних можливостей регіону також є проблемою. Відсутність потужних рекламних кампаній на національному та міжнародному рівнях знижує обізнаність про туристичні можливості Рівненської області. Недостатньо розвинені туристичні портали та обмежена кількість багатомовної інформації про заходи, транспорт, розміщення та атракції ускладнюють планування поїздок для іноземних туристів. Дефіцит професійних кадрів у туристично-рекреаційній галузі негативно впливає на якість надання послуг та організацію туристичних заходів. Недостатня кількість кваліфікованих фахівців у готельному та ресторанному бізнесі, організаторів подій, екскурсіводів та інших фахівців створює додаткові труднощі для розвитку галузі. Незадовільний стан транспортного сполучення, зокрема погані дороги та обмежена кількість транспортних маршрутів, значно ускладнюють доступ до багатьох туристичних об'єктів області. Відсутність належної інфраструктури для безпечного та зручного пересування туристів знижує загальну привабливість регіону. Використання інновацій та сучасних технологій у туристично-рекреаційній галузі також є проблемою. Недостатнє впровадження новітніх технологій у музеях, готелях та інших туристичних об'єктах обмежує можливості для створення інтерактивних експозицій та підвищення рівня обслуговування.

Можливості. Враховуючи наявні слабкі сторони, існують значні можливості для розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області. Розвиток екологічного туризму, враховуючи багатий природний потенціал області, є однією з найважливіших можливостей. Залучення інвестицій для покращення інфраструктури, включаючи будівництво нових готелів, реконструкцію доріг та створення туристичних інформаційних офісів, також має великий потенціал. Впровадження інноваційних технологій у туристичні об'єкти та сервіси може значно підвищити привабливість регіону для туристів. Наприклад, створення інтерактивних музейних експозицій та використання мобільних додатків для планування подорожей. Проведення потужних рекламних кампаній, розвиток туристичних порталів та підвищення

якості інформації про туристичні об'єкти може значно збільшити потік туристів. Реалізація спільних проектів з сусідніми регіонами, такими як Волинська область, для створення загальнонаціональних туристичних маршрутів також відкриває нові можливості для розвитку туризму.

Загрози. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу також стикається з низкою загроз. Конкуренція з іншими регіонами України, які активно розвивають свої туристичні комплекси, може створити конкуренцію для Рівненської області у залученні туристів. Загальна економічна нестабільність в країні може вплинути на доступність фінансування для розвитку туристичної інфраструктури та знизити купівельну спроможність населення. Погіршення екологічного стану через антропогенні чинники може негативно вплинути на природні ресурси, які є основою для розвитку екологічного туризму. Зміни у законодавстві, що регулює туристичну галузь, можуть створити додаткові перешкоди для розвитку туристично-рекреаційного комплексу. Події на зразок пандемії COVID-19 можуть мати серйозний вплив на туристичну галузь, обмежуючи можливості для подорожей та знижуючи кількість туристів.

**Таблиця 3.1. SWOT-аналіз
туристично-рекреаційної галузі (розроблено автором)**

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
Багатий природний потенціал	Недостатня інфраструктура	Розвиток екологічного туризму	Конкуренція з іншими регіонами
Культурна та історична спадщина	Обмежене фінансування	Інвестиції в інфраструктуру	Економічна нестабільність
Різноманіття туристичних заходів	Низький рівень маркетингу	Активне використання сучасних технологій	Екологічні ризики
Активна участь громадських організацій	Дефіцит професійних кадрів	Підвищення якості маркетингу	Зміни в законодавстві
Сприятливий клімат	Погане транспортне сполучення	Спільні проекти з іншими регіонами	Глобальні пандемії
Наявність кваліфікованих кадрів	Відсутність інновацій та сучасних технологій		

Розвиток туристично-рекреаційної галузі в Рівненській області стикається з низкою проблем, які потребують негайного вирішення. Недостатня інфраструктура, обмежене фінансування, низький рівень маркетингових зусиль, дефіцит професійних кадрів, обмежена кількість міжнародних туристичних об'єктів, погане транспортне сполучення та відсутність інновацій є основними перепонами на шляху до повноцінного розвитку галузі. Для покращення ситуації необхідно впроваджувати комплексний підхід, залучати інвестиції, покращувати інфраструктуру, підвищувати рівень маркетингу та впроваджувати сучасні технології у сфері туризму. Використання можливостей, таких як розвиток екологічного туризму, залучення інвестицій та впровадження сучасних технологій, може сприяти подоланню існуючих проблем та забезпечити стале зростання туристично-рекреаційної галузі в регіоні.

3.2. Рекомендації та шляхи вдосконалення розвитку туризму

Планування розвитку туризму в Рівненській області має починатися з розробки комплексної стратегії, яка враховує особливості регіону, його природні та культурні ресурси. Така стратегія повинна включати як довгострокові, так і короткострокові цілі та заходи для їх досягнення. Одним із перших кроків має бути визначення пріоритетних напрямів розвитку, таких як екологічний туризм, культурно-історичний туризм та подієвий туризм. Важливим аспектом є покращення інфраструктури. Необхідно інвестувати в будівництво нових готелів, баз відпочинку та інших місць розміщення для туристів. Також варто покращити стан доріг та розширити транспортні маршрути, щоб зробити доступ до туристичних об'єктів зручнішим. Впровадження сучасних технологій, таких як інтерактивні музейні експозиції та мобільні додатки для планування подорожей, може значно підвищити привабливість регіону для туристів. Рекомендації для розвитку туристично-рекреаційної галузі включають підвищення рівня маркетингових зусиль. Це може бути досягнуто через проведення потужних рекламних кампаній як на національному, так і на міжнародному рівнях. Розвиток туристичних порталів та створення

багатомовної інформації про заходи, транспорт, розміщення та атракції значно полегшить планування подорожей для іноземних туристів.

Ще одним важливим аспектом є залучення інвестицій. Необхідно створити сприятливі умови для інвесторів, щоб вони були зацікавлені вкладати кошти в розвиток туристичної інфраструктури. Це може включати надання податкових пільг або інших фінансових стимулів. Важливу роль відіграє також підвищення якості обслуговування. Це можна досягти через навчання та підвищення кваліфікації персоналу, зайнятого в туристичній галузі. Створення спеціальних програм підготовки фахівців у сфері туризму та гостинності дозволить забезпечити високий рівень послуг для туристів. Розвиток співпраці з іншими регіонами та країнами також відкриває нові можливості для туризму. Спільні проекти з сусідніми регіонами, такими як Волинська область, можуть сприяти створенню загальнонаціональних туристичних маршрутів, які будуть привабливими для туристів з усього світу. Не менш важливим є розвиток екологічного туризму, який враховує багатий природний потенціал області. Створення еко-маршрутів, зон для активного відпочинку та збереження природних територій сприятиме залученню туристів, зацікавлених у природі та екологічному відпочинку. Важливо також враховувати загрози, такі як економічна нестабільність, екологічні ризики, зміни в законодавстві та глобальні пандемії, які можуть вплинути на туристичну галузь. Для цього необхідно розробити плани дій на випадок кризових ситуацій та забезпечити гнучкість у реалізації стратегій розвитку. Узагальнюючи, розвиток туристично-рекреаційної галузі області потребує комплексного підходу, який включає стратегічне планування, покращення інфраструктури, підвищення рівня маркетингу та обслуговування, залучення інвестицій та співпрацю з іншими регіонами. Впровадження сучасних технологій та розвиток екологічного туризму також є ключовими елементами успішного розвитку цієї галузі. Реалізація цих рекомендацій допоможе максимально використати потенціал Рівненської області та забезпечити стале зростання туристично-рекреаційної галузі в регіоні.

Для покращення розвитку туризму необхідно впровадити комплекс стратегічних заходів. Інвестування у будівництво нових готелів та баз відпочинку, реконструкція існуючих туристичних об'єктів та розвиток нових, покращення транспортного сполучення, включаючи дороги та громадський транспорт, є ключовими елементами інфраструктурного розвитку. Навчання та підвищення кваліфікації персоналу, зайнятого в туристичній галузі, впровадження сучасних технологій для покращення обслуговування туристів також є важливими аспектами. Проведення рекламних кампаній на національному та міжнародному рівнях, розробка багатомовних туристичних порталів та мобільних додатків для зручного планування подорожей значно покращить маркетингові зусилля. Створення сприятливих умов для інвесторів, включаючи податкові пільги та фінансові стимули, реалізація спільних проєктів з іншими регіонами та країнами сприятимуть залученню інвестицій. Розвиток екологічного туризму, створення еко-маршрутів та зон для активного відпочинку, збереження та захист природних територій також є ключовими напрямками. Співпраця з іншими регіонами, розробка спільних туристичних маршрутів та проєктів з сусідніми регіонами, такими як Волинська область, обмін досвідом та кращими практиками у сфері туризму сприятимуть комплексному розвитку галузі. Реалізація цих заходів дозволить значно підвищити привабливість Рівненської області для туристів, збільшити доходи від туризму та створити нові робочі місця. Завдяки комплексному підходу та ефективному плануванню, область зможе досягти сталого розвитку туристично-рекреаційної галузі, що сприятиме загальному економічному зростанню регіону.

Однією з основних можливостей для інвестицій є розвиток готельної інфраструктури. В області функціонує лише 84 готелі, що є недостатнім для задоволення зростаючого попиту туристів [26]. Інвестування у будівництво нових готелів, курортів, баз відпочинку та агротуристичних комплексів може значно підвищити привабливість регіону для туристів. Крім того, реконструкція та модернізація існуючих готелів також є перспективним напрямком для інвесторів.

Покращення транспортного сполучення є ще однією важливою можливістю для інвестицій. Недостатньо розвинена транспортна інфраструктура обмежує доступ до багатьох туристичних об'єктів області. Інвестування у реконструкцію та будівництво доріг, розвиток громадського транспорту, створення паркувальних місць та інших транспортних зручностей може значно покращити доступність туристичних об'єктів та збільшити потік туристів. Інвестування у створення нових туристичних об'єктів та атракцій, таких як тематичні парки, музеї, природні заповідники, еко-парки та культурні центри, може сприяти збільшенню кількості відвідувачів та підвищенню привабливості регіону. Особливо перспективним є розвиток екологічного туризму, створення еко-маршрутів та зон для активного відпочинку. Рівненська область має сприятливі умови для розвитку оздоровчого та спа-туризму завдяки наявності природних мінеральних джерел та чистого довкілля. Інвестування у будівництво спа-комплексів, оздоровчих центрів та санаторіїв може залучити туристів, зацікавлених у здоровому способі життя та відпочинку.

Інвестування у маркетингові кампанії та просування туристичних продуктів регіону є важливим аспектом для залучення туристів. Створення багатомовних туристичних порталів, мобільних додатків для планування подорожей, проведення рекламних кампаній на національному та міжнародному рівнях сприятиме підвищенню обізнаності про туристичні можливості Рівненської області. Інвестори можуть скористатися можливістю партнерства з місцевими органами влади та громадськими організаціями для реалізації спільних проектів. Це може включати розвиток туристичної інфраструктури, організацію туристичних заходів та фестивалів, створення інформаційних центрів та багато іншого. Така співпраця дозволить максимізувати ефективність інвестицій та сприятиме розвитку туристично-рекреаційної галузі. Рівненська область може запропонувати інвесторам участь у державних та регіональних програмах підтримки, таких як "Велике будівництво" у сфері культури – "Велика реставрація". Такі програми передбачають значне фінансування для реставраційних робіт та розвитку туристичної інфраструктури, що може стати

додатковим стимулом для інвесторів. Рівненська область пропонує широкі можливості для інвестицій у туристично-рекреаційну галузь. Інвестування у розвиток готельної та рекреаційної інфраструктури, покращення транспортного сполучення, створення нових туристичних об'єктів та атракцій, розвиток оздоровчого та спа-туризму, маркетинг та просування, а також партнерство з місцевими органами влади та участь у державних програмах підтримки дозволять значно підвищити привабливість регіону для туристів та забезпечити стаке економічне зростання. Завдяки реалізації комплексних заходів, Рівненська область зможе повністю розкрити свій туристично-рекреаційний потенціал та стати привабливим регіоном для туристів як з України, так і з-за кордону.

Висновки до розділу 3

Ми зосередились на вивченні потенціалу та можливостей для розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області. В ході дослідження було виконано SWOT-аналіз, що допомогло виявити основні сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози для туризму в регіоні. Сильні сторони включають багатий природний і культурний потенціал, який може стати основою для розвитку різних видів туризму. Однак, слабкі сторони, такі як недостатня інфраструктура та низька якість сервісів, потребують негайного вирішення для досягнення бажаного розвитку. Розроблені стратегічні рекомендації акцентують на необхідності покращення інфраструктури, підвищення якості послуг, активізації маркетингових зусиль та залучення інвестицій. Завдяки цьому можна буде підвищити конкурентоспроможність регіону, збільшити туристичні потоки та доходи від туризму, що сприятиме створенню нових робочих місць та покращенню якості життя місцевого населення. Важливим є також врахування глобальних та національних економічних змін, що можуть вплинути на туристичну галузь. Висновки дослідження підкреслюють, що комплексний та стратегічно зорієнтований підхід є ключовим для досягнення сталого розвитку туристично-рекреаційного комплексу в Рівненській області.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області як чинника підвищення її конкурентоспроможності виявилися багатограними і показали значний потенціал регіону для економічного та соціального розвитку. Дослідження підтвердило важливість та актуальність цього напрямку, враховуючи багаті природні, культурно-історичні та археологічні ресурси області. Виявлено, що для України найбільш прийнятною є модель, яка поєднує елементи централізованого та розгалуженого підходів, що дозволяє ефективно координувати розвиток туризму на національному та регіональному рівнях. Аналіз сучасного стану туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області виявив наявність значного потенціалу для розвитку туризму. Регіон має багаті природні, культурно-історичні та археологічні ресурси, які можуть стати основою для розвитку різних видів туризму, таких як екологічний, культурний, оздоровчий та активний туризм. Основними проблемами залишаються недостатня інфраструктура, обмежене фінансування, низький рівень маркетингу та реклами, а також дефіцит кваліфікованих кадрів. Проведений SWOT-аналіз дозволив виявити сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози для розвитку туристично-рекреаційного комплексу. Дослідження розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області показало, що цей регіон має значний потенціал для підвищення своєї конкурентоспроможності завдяки багатим природним та культурно-історичним ресурсам. Природні багатства включають лісистість, природоохоронні території, унікальні природні об'єкти, такі як «Тунель кохання» та Поліський трамвай, що курсує найдовшою діючою вузькоколійкою в Європі. Рівненщина також вирізняється значною кількістю історико-культурних заповідників, музеїв, замків та інших визначних пам'яток, що можуть привабити туристів з різних куточків світу. Ці ресурси створюють можливості для розвитку різних видів туризму, таких як екологічний, культурний та оздоровчий туризм.

Проте, незважаючи на високий потенціал, існує низка проблем, які перешкоджають повноцінному розвитку туристично-рекреаційного комплексу області. Основними проблемами є недостатня інфраструктура, обмежене фінансування, низький рівень маркетингу та реклами, а також дефіцит кваліфікованих кадрів. SWOT-аналіз дозволив виявити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для розвитку туризму в регіоні. Сильними сторонами є багатий природний потенціал, включаючи лісистість, природоохоронні території та унікальні природні об'єкти. Культурна та історична спадщина включає численні археологічні пам'ятки, історико-культурні заповідники, музеї та замки. Різноманіття туристичних заходів та активна участь громадських організацій у розвитку туризму також є важливими позитивними аспектами. Крім того, сприятливий клімат створює умови для розвитку рекреаційного туризму. Серед слабких сторін слід відзначити недостатню інфраструктуру, включаючи погане транспортне сполучення, обмежене фінансування, що перешкоджає розвитку та модернізації туристичних об'єктів, низький рівень маркетингу та реклами, що обмежує привабливість регіону для іноземних туристів, а також дефіцит кваліфікованих кадрів та відсутність інноваційних підходів та сучасних технологій. Можливостями для розвитку є розвиток екологічного туризму на базі природних ресурсів регіону, інвестиції в інфраструктуру та створення нових туристичних об'єктів та атракцій, активне використання сучасних технологій для покращення маркетингу та якості послуг, а також спільні проекти з іншими регіонами та залучення іноземних інвесторів. Загрози включають конкуренцію з іншими регіонами, які також розвивають туристичну інфраструктуру, економічну нестабільність в країні, що може вплинути на доступність фінансування та купівельну спроможність населення, погіршення екологічного стану через антропогенні чинники, зміни у законодавстві, які можуть створити додаткові перешкоди для розвитку туризму, а також глобальні пандемії, які обмежують можливості для подорожей та знижують кількість туристів.

Для підвищення конкурентоспроможності Рівненської області необхідно зосередитися на покращенні інфраструктури, підвищенні якості послуг, активізації маркетингових зусиль та залученні інвестицій. Це дозволить збільшити туристичні потоки, доходи від туризму, створити нові робочі місця та покращити якість життя місцевого населення. Важливо також враховувати глобальні та національні економічні зміни, які можуть вплинути на туристичну галузь. Комплексний та стратегічно зорієнтований підхід є ключовим для досягнення сталого розвитку туристично-рекреаційного комплексу в Рівненській області. Таким чином, розвиток туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області має великий потенціал для покращення економічної та соціальної ситуації в регіоні. Ефективне використання природних та культурних ресурсів, модернізація інфраструктури, впровадження сучасних технологій та активна маркетингова стратегія дозволять підвищити привабливість регіону для туристів, збільшити доходи від туризму та забезпечити сталий розвиток регіону.

Таким чином, дослідження підтвердило важливість розвитку туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області для підвищення її конкурентоспроможності. Використання сучасних моделей державного регулювання, інноваційних підходів до управління та маркетингу, а також активне залучення інвестицій є ключовими елементами для забезпечення сталого економічного зростання регіону. Реалізація запропонованих заходів дозволить максимально використати туристичний потенціал Рівненської області, сприяючи її розвитку в умовах сучасних викликів та можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Karpenko A., Gurbyk Y. Modern models of state regulation of tourism.. *Regional aspects of the productive forces development of Ukraine*. 2020. No. 25. P. 23–30. URL: <https://doi.org/10.35774/rarrpsu2020.25.023> (date of access: 10.05.2024).
2. Leonenko N. A. Study of models of state regulation in the field of tourism. *Public management and administration in Ukraine*. 2019. No. 11. P. 91–97. URL: <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2019-11-14> (date of access: 10.05.2024).
3. Ohienko A., Ohienko M. Theoretical principles of research of tourist and recreation potential. *Problems of systemic approach in the economy*. 2020. No. 1 (75). URL: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-5> (date of access: 09.05.2024).
4. Osipenko K. Foreign experience to improve the competitiveness of regions in accordance with the development of the travel and hotel restaurant industry. *Економічний простір*. 2019. No. 144. P. 45–53. URL: <http://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/179938> (date of access: 11.05.2024).
5. Petruk V. A., Petruk I. R. Statistical analysis of the state, efficiency and potential of tourism in Rivne region. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2021. T. 4, № 92. C. 242. URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202023> (date of access: 11.05.2024).
6. Pidvalna O. Innovative structure of the tourist and recreational complex and factors of its development at the regional level. *Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Economy and Management*. 2020. Vol. 70, no. 3. URL: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-3-39> (date of access: 09.05.2024).
7. Pidvalna O. Recreation-tourist complexes in socio-economic development of the country and its regions. *Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Economy and Management*. 2019. Vol. 5, no. 69. URL: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-5-54> (date of access: 09.05.2024).
8. Prokopyshyn-Rashkevych L., Shadurska B., Petrovych Y. Tourism industry in Ukraine: prospective directions and challenges of modernity. *Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management Issues*.

2020. Vol. 4, no. 1. P. 72–82. URL: <https://doi.org/10.23939/semi2020.01.072> (date of access: 10.05.2024).
9. Public administrative principles of tourism industry development / O. Uhodnikova et al. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2019. No. 99. P. 111–115. URL: <https://www.atlantis-press.com/article/125919199.pdf> (date of access: 10.05.2024).
10. Roik O., Kopychynska M. Study of the attractiveness of the tourism and recreational complex on the example of Truskavets resort. *State and regions. Series: Economics and Business*. 2021. No. 4(121). URL: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-4-6> (date of access: 09.05.2024).
11. Travel & Tourism Development Index 2024 : Insight report. *World Economic Forum In collaboration with the University of Surrey*, 2024. 97 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_and_Tourism_Development_Index_2024.pdf (date of access: 21.05.2024).
12. Амош О., Харазішвілі Ю., Ляшенко В. Модернізація економіки промислових регіонів України в умовах децентралізації управління : монографія. Київ : НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2018. 300 с. URL: https://ie.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/mono_2018_amosha_kharazishvili_liashenko_compressed.pdf (дата звернення: 11.05.2024).
13. Безугла В. О. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України. *Комунальне господарство міст*. 2004. № 70. С. 53–60. URL: https://eprints.kname.edu.ua/1291/1/53-60_Безугла.pdf (дата звернення: 10.05.2024).
14. Гостюк В. І. Сучасні моделі державного регулювання туристичної діяльності: міжнародна практика. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*, 2(35), 105–108. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.35.8567> (дата звернення: 10.05.2024).
15. Гринькевич О., Біль М. Удосконалення оцінки конкурентоспроможності туристичного продукту регіону. *Регіональна економіка*. 2009. № 4. С. 40–46.

- URL: https://www.re.gov.ua/re200904/re200904_040_GrynkevychOS,BilMM.pdf
(дата звернення: 10.05.2024).
16. Давидова О. Г. Моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності: світовий досвід. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1480> (дата звернення: 10.05.2024).
17. Історія та сучасність університету. Національний університет «Острозька академія». URL: <https://www.oa.edu.ua/ua/info/history> (дата звернення: 12.05.2024).
18. Коротун С., Яковишина М. Етнофестивалі як форма подієвого туризму в Рівненській області. *Вісник львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2016. № 40. С. 117–126. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/viewFile/9526/946>
(дата звернення: 12.05.2024).
19. Коротун С., Яковишина М., Шевчук М. Подієвий туризм на Рівненщині: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 8 (357). С. 85-93. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15284/1/13.pdf> (дата звернення: 12.05.2024).
20. Максютова О. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу регіону : автореф. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка». Мукачєво, 2022. 229 с. URL: [http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9201/1/Development %20of %20the %20tourist %20and %20recreational %20complex .pdf](http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9201/1/Development%20of%20the%20tourist%20and%20recreational%20complex.pdf) (дата звернення: 09.05.2024).
21. На Рівненщині розвиток туризму - прогресивний, сучасний та правильний. Рівненська обласна державна адміністрація: веб-сайт. Головна. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/na-rivnenshchini-rozvitok-turizmu-progresivnij-suchasnij-ta-pravilnij07122020> (дата звернення: 25.05.2024).

22. Організаційно-економічні засади сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні: автореф. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. Луцьк, 2021. 225 с. URL: https://tourlib.net/aref_tourism/alieva.pdf (дата звернення: 09.05.2024).
23. Поліський трамвай «Кукушка»: інформація, фото, відгуки. Все про туризм та подорожі Україною. Путівник Україною №1 онлайн: веб-сайт. URL: <https://travels.in.ua/uk-UA/object/1527/poliskyu-tramvay-kukushka> (дата звернення: 12.05.2024).
24. Пригара О., Брик С., Голубець І. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу в умовах сталого зростання економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-86> (дата звернення: 09.05.2024).
25. Природні об'єкти - «Тунель кохання» - Клевань, Рівненський район. Мандруй Рівненщиною: веб-сайт. URL: <https://rivne.travel/locations/tunel-kohanna> (дата звернення: 12.05.2024).
26. Про Стратегію розвитку Рівненської області на період до 2027 року : Розпорядження Голови Рівненської ОДА від 28.12.2019 р. № 1098. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/RO190262?an=72&q=маркетинг%20нерезиденти&snippet_id=snippet_1021131 (дата звернення: 12.05.2024).
27. Про туризм. Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР (станом на 1 січ. 2024 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
28. Рекреаційно-туристичний потенціал регіонів України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет- конференції (м. Луцьк, 14–15 05.2020). Луцьк. Терен, 2020. 108 с.
29. Семенов В., Герасименко В., Горбань Г. Управління регіональним розвитком туризму: навчальний посібник Одеса, 2011. 225 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2005/1/Управління%20регіональним%20розвитком%20туризму.pdf> (дата звернення: 11.05.2024).

30. Смаль І. Географія туризму : навчальний посібник Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2011. 576 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Igor-Smal/publication/332079210_Geografia_turizmu/links/5c9e26f5299bf11169500098/Geografia-turizmu.pdf (дата звернення: 12.05.2024).
31. Телеканал «Рівне 1». Вісім об'єктів Рівненщини увійшло до списку «Туристичних магнітів України». Культура. Новини – Новини Рівного: веб-сайт. URL: <https://rivne1.tv/news/148458-visim-obektiv-rivnenshchini-uviyshlo-do-spisku-turistichnikh-mahnitiv-ukraini> (дата звернення: 25.05.2024).
32. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навчальний посібник. Одеса. Астропринт, 2005. 631 с. URL: https://kyivobl-man.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/Suspilno-geografichni-doslidzhennya-metodologiya-metody-metodyky_compressed.pdf (дата звернення: 09.05.2024).
33. Туризм в умовах воєнного стану: Рівненщина на другому місці за динамікою податкових надходжень по регіонах. Суспільне Рівне: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/rivne/477532-turizm-v-umovah-voennogo-stanu-rivnensina-na-drugomu-misci-za-dinamikou-podatkovih-nadhodzen-po-regionah/> (дата звернення: 26.05.2024).
34. Туризм як національний пріоритет : колект. монографія / ред. І. Писаревський. Харків: ХНАМГ, 2010. 284 с. URL: https://eprints.kname.edu.ua/15572/1/2009_печ_Монографія_Туризм_колектив.pdf (дата звернення: 10.05.2024).
35. Фортеці, замки, палаци - «Дубенський замок». Мандруй Рівненщиною: веб-сайт. URL: <https://rivne.travel/locations/dubenskij-zamok> (дата звернення: 12.05.2024).
36. Фортеці, замки, палаци - «Острозький замок». Мандруй Рівненщиною: веб-сайт. URL: <https://rivne.travel/locations/ostrozkij-zamok> (дата звернення: 12.05.2024).

37. Церкви, костели, монастирі: Богоявленська церква м. Острог. Мандруй Рівненщиною: веб-сайт. URL: <https://rivne.travel/locations/bogoavlenska-cerkva> (дата звернення: 12.05.2024).